

TREĆI PUT O DON PETRU RUDANU (1887.-1975.)

JOSIP FRANULIĆ
GDINJ

UDK 254.2
Visoko stručni rad

Auktor na temelju arhivske građe i literature osvjetljava život i rad svećenika hvarske biskupije don Petra Rudana (1887.-1975.) pod vidom: čovjek, molitelj, svećenik, branitelj pravovjerja, pučki pjesnik i osobiti štovatelj Bogorodice i sv. Josipa. Rad uključuje dosadašnje pisanje o ovom zauzetom svećeniku i iznosi nove priloge o don Petra Rudana, ali istovremeno i osvjetljava vrijeme u kome je djelovao.

O don Petru Rudanu dosad sam u listu *Marija* pisao dva puta: 1985. god. o 10. obljetnici njegove smrti,¹ i 1987. g. o 100. obljetnici njegova rođenja.² Sada pak, o 20. obljetnici njegove smrti, evo pišem treći put. Ovo je zaokružen prikaz njegova života i djela, u kojemu je uključeno što je dosad o njemu objelodanjeno, s posebnim naglaskom na šestogodišnje (1919.-1925.) njegovo službovanje u zavičajnoj župi, Bogomolje na Hvaru.

Rudana poznajem tek kao umirovljenoga župnika, nastanjena u Hvaru, kad sam kao student teologije višeputno s njime kontaktirao. U Hvaru sam se zatekao i na dan Rudanove smrti: Mali Uskrs, 6. travnja 1975. Preko jutarnje mise u biskupskoj kapeli, dok sam ministrirao hvarskom biskupu msgr. Celestinu Bezmalinoviću OP, došao je hvarski župnik don Jure Belić i priopćio Biskupu da je don Petar Rudan umro. Nakon mise Biskup je, zajedno sa mnom, pohodio pokojnika, koji je već ležao na odru, odjeven u misno ruho, te smo se pomolili za njega.

Uopće sam prvi put vidio don Petra Rudana, kao župnika u Milni na Braču, na Mladoj misi don Iva Lozića, 7. kolovoza 1960. Kroz dupkom punu crkvu Rudan se u kanoničkoj odori probijao do glavnih crkvenih vrata, da ondje dočeka i pozdravi mladomisnika koji je u procesiji dolazio iz roditeljske kuće. Tada sam čuo govoriti: "*Maknite se, da prođe sveti don Petar!*" Rudana su,

---

¹ J. FRANULIĆ, "Sveti" don Petar, *Marija* 23(1985), 4, 147-148. O samome pak obilježavanju dotične obljetnice izvijestio je ISTI, "Sveti don Petar" nije zaboravljen, *Glas Koncila* (GK) 24(1985) 17, 10. - Ugodna mi je dužnost zahvaliti don Jurju Cariću, svećeniku Hvarske biskupije (živa enciklopedija i jedan od najnačitanijih dijecezanskih svećenika), recenzentu ovoga i mnogih mojih radova. Njegovi korisni savjeti redovito su uvaženi u konačnoj redakciji mojih tekstova.

² J. FRANULIĆ, Ponovno o "svetom" don Petru, *Marija* 25(1987) 6, 228-229.

naime, zbog njegovih osobitih ljudskih i svećeničkih odlika, njegovi župljani u Milni nazivali "sveti don Petar".

Meni je, 9-godišnjemu ministrantu, bilo neobično slušati kako živa čovjeka nazivaju svetim. Dogodilo se,³ međutim, da sam Rudana i glas o njegovoj "svetosti" ovjekovječio trokratno pišući o njemu. I ne samo to: 17 sam godina (1978.-1995.) bio župnikom u njegovu zavičaju, dakle i njegovim nasljednikom na toj službi (jer je, kako je već naglašeno, župnikovao i u zavičaju).

Dok sam na službi bogomoljskoga župnika bio jedan od posrednih Rudanovih nasljednika, kao gđinjsko-bogomoljski župnik neposredni sam nasljednik don Iva Lozića, kojemu sam - kako je spomenuto - bio na Mladoj misi. Ne samo Rudana, nego sam i Lozića portretirao u svojim pisanim radovima. Pače, prikaz o Loziću (1935.-1990.), kao gđinjsko-bogomoljskom župniku (1968.-1978.),⁴ u našoj znanstvenoj javnosti nije ostao nezapažen.⁵

1. Životni put don Petra Rudana⁶

Don Petar Rudan rodio se 3. svibnja 1887. u Bogomolju na Hvaru, u poljodjelskoj obitelji Stjepana i Kate Srhoj, kojima se - osim Petra - u 21-godišnjemu razmaku rodilo još osmero djece.⁷ Petar-Ivan kršten je 5 dana nakon rođenja. Krizmao ga je hvarski biskup, naslovni nadbiskup, inače umro na glasu

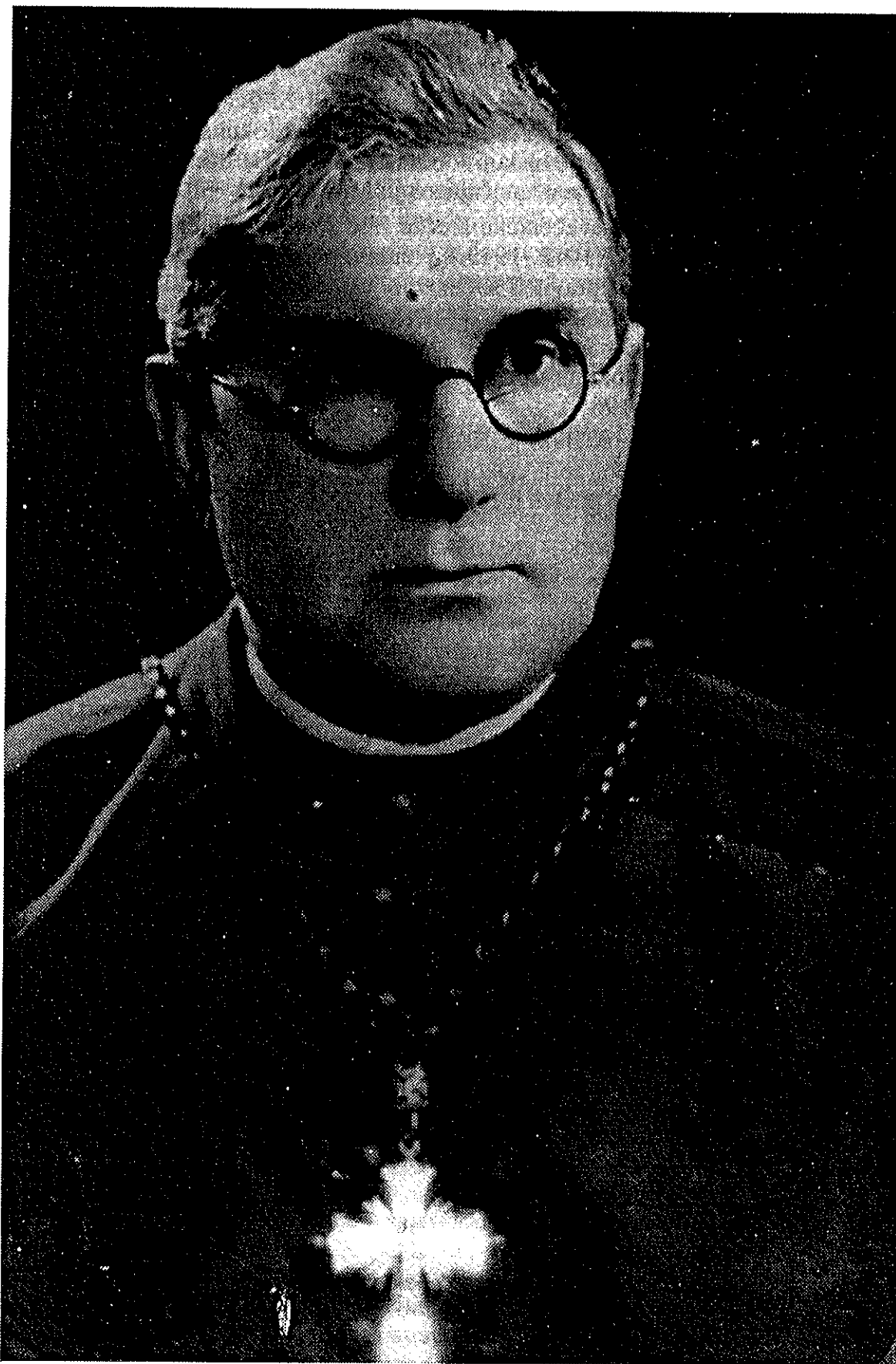
³ "O dubino bogatstva, mudrosti i znanja Božjega! Kako su nedokučive njegove odluke i kako neistraživi njegovi putovi!" (Rim 11,33) - "Visoko je iznad zemlje nebo, tako su puti moji iznad vaših putova i misli moje iznad vaših misli" (Iz 55,9).

⁴J. FRANULIĆ, *Don Ivo Lozić (1935.-1990.) kao gđinjsko-bogomoljski župnik (1968.-1978)*, u "Služba Božja", 31(1991), 3, 229-280.

⁵U *Riječi uredništva* - gdje u svakome broju SB urednik s jednom ili više rečenica predstavi svaki rad koji se objavljuje u dotičnome broju - najavljuvanju spomenute (u bilj. 4.) moje studije o Loziću posvećeno je čak pola stanice, što je uopće najopširnije predstavljanje jednoga rada objelodanjenoga u 35 godina izlaženja SB. (Usp. SB 31/1991, 3, 194). Nadalje, na ime tiskane spomenute studije o Loziću primio sam na desetke pismenih priopćenja i zapažanja raznih uglednika iz redova crkvenih i svjetovnih osoba (nad/biskupi, svećenici s akademskim stupnjevima i bez njih, akademici, sveučilišni i srednjoškolski profesori, inženjeri ...).

⁶Župni arhiv Bogomolje, *Anagraf* III, 163; Don Petar Rudan (nekrolog), u *Službeni vjesnik Hvarske biskupije (SVHB)*, 3-4/1975, 86-88; D. i Z., Umro don Petar Rudan, u *GK* 14(1975), 10, 15; *List dubrovačke biskupije, službeno glasilo i biskupija Kotorske i Hvarske* 14(1914), 1-2, 15, 16(1916), 6-7, 104; 18(1918)3, 28, 25(1925), 12, 102, *List biskupije Splitsko-makarske, ujedno službeno glasilo Hvarske biskupije* 62(1940), 3-4, 24.

⁷Od tih osmero, četvero ih je umrlo u najranijoj životnoj dobi. Od preostalih četvero - don Petar je peti - poimence spominjemo Zvonimira (1896.-1943.), koji je radi svojega rodoljublja nastradao od domaćih partizana komunista u Drugome svjetskom ratu. Njegov sin, a don Petrov sinovac, Ante (1933.) spominje se u poglavljima 2.1 i 2.2.

Don Petar Rudan, kao 65-ogodišnjak, u kanoničkoj odori

svetosti, Fulgencije Carev OFM 26. svibnja 1895. Prvu je pak pričest primio 21. svibnja 1899.

Četiri godine pučke škole pohađao je u zavičaju, osamgodišnje gimnazijsko školovanje u Kotoru i četverogodišnji bogoslovni studij u Zadru. Za svećenika ga je u Hvaru zaređio biskup Jordan Zaninović OP 15. kolovoza 1912., a 25. istog mjeseca proslavio je u zavičaju svoju Mladu misu.

Njegove prve dvije svećeničke službe bile su: nadstojnik u zadarskomu bogoslovnom sjemeništu (1912.-1913.) i župni pomoćnik u Jelsi na Hvaru (1913.-1916.). Kao župni upravitelj službovao je u ovim župama: Bobovišća na Braču (1916.-1918.), Ložišća na Braču (1918.-1919.), zavičajno Bogomolje na Hvaru (1919.-1925.), Velo Selo na Visu (1925.-1939.) i Povelja na Braču (1939.-1940.). Zadnja mu je pastoralna služba bila stalnoga, tj. nepremjestivoga, župnika u Milni na Braču (1940.-1965.).

Kao umirovljenik proživio je 10 godina u Hvaru, gdje je umro 6. travnja 1975. Po njegovoj izričitoj želji pokopan je u svojoj zadnjoj i omiljenoj župi Milna, u grobu gdje otprije počiva njegova majka (+1946.).

2. Čovjek

Ovaj je prikaz o Rudanu poglavito uvjetovan činjenicom što je on bio svećenik. Međutim, on je prije svega čovjek (*"Gratia supponit naturam"*) pa dolikuje pristupiti mu najprije kao osobi s određenim odlikama. Time, dakako, ne isključujemo i njegove neizbježne ljudske nedostatke, kojima je bio podložan poput svih smrtnika. Naime, *"na zemlji nema pravednika koji čineći dobro ne bi nikada sagriješio"* (Prop 7,20).⁸

Međutim, tvrdnja o možebitnim Rudanovim nedostacima nipošto ne može umanjiti sve ono pozitivno što o njemu sadrži ovaj prikaz. Upravo po svemu pozitivnome on je poznat u svojoj zadnjoj župi, gdje je za života nazivan svetim. S tim u svezi ovako su mi napisale dvije, nedavno umrle u dubokoj starosti, dugogodišnje milnarske učiteljice: *"Uistinu, on zaslužuje taj veliki, uzvišeni epitet. Živio je za vjeru, Crkvu, narod - nesebičan uživao je u svome visokom pozivu."*

Kao takva doživljavali su ga i njegovi kolege. Njegov sadašnji milnarski nasljednik ovako ga opisuje: *"Kad sam došao u Milnu za župnika o njemu sam slušao samo dobro ... U narodu je ostavio duboki utisak, pa ga i danas mnogi rado spominju ... Milnarani su uvijek ostali zahvalni don Petru za sve što je učinio za njih ... Njegov grob i danas posjećuju Milnarani i uspomena na njega još uvijek je svježa."*⁹

⁸ Terencije: *"Homo sum, humani nihil a me alienum puto"* (Heautontimorumenos 77). - A. Trstenjak: *"Nijedan čovjek nije uvijek u pravu: to ne možemo tvrditi niti za 'svece', jer su oni bili najviše svjesni svojih nesavršenosti i svojih pogrešaka."*

⁹ I.ETEROVIĆ, Don Petar Rudan, *Bračka Crkva (BC)*, 9(1987), 2,7.

Po svojim osobitim odlikama Rudan nije poznat samo u Milni i u svećeničkim krugovima, nego i u širim, regionalnim razmjerima. Tako se, primjerice, jedan znanstvenik o njemu u tisku izrazio: "*Čovjek izvanredne dobrote.*"¹⁰ Pače, pojedini mu se svjetovnjaci u molitvi obraćaju kao svecu.

Određene Rudanove ljudske osobine obradit ćemo u potpoglavljima ovoga poglavlja. Građu za ovo i ostala poglavlja crpemo iz raznih neobjavljenih i objavljenih izvora, kako će u dotičnim bilješkama biti naznačeno. Ipak bilješkama neće biti proviđeni navodi iz jedinoga Rudanova rukopisnog vrela u njegovoj administraciji što ju je vodio kao župnik zavičajnoga Bogomolja. To je do danas sačuvani urudžbeni zapisnik, dok su sve druge arhivalije propale.¹¹

2.1. Snažan

Već u grčko-rimskom svijetu dobrota udružena s ljepotom (kalokagatija) bila je pojam savršenstva.¹² Rudan je fizičkim izgledom bio pravi gorostas (i u podmakloj dobi zadržao je zadivljujuću vitalnost i uspravan stas), ali još više bio je div i velikan duha. Obdaren je bio privlačnom vanjštinom i impozantnim stasom, ali sva je njegova ljepota - poput Kćeri kraljeve iz Psalma (Vg 45,14) - bila iznutra. Na nj se mogu primijeniti Ambrozijeve riječi: "*Ljepota tvoga tijela odsijeva blistavilom tvoje duše!*"¹³

O Rudanovoj tjelesnoj snazi još se danas pripovijeda u njegovu zavičaju i u Velom Selu. Ondje je za njegova župnikovanja izgrađen zvonik, u kojega je izgradnji djelatno sudjelovao, prenoseći - štono riječ - kao od šale velike i teške komade kamenja.

U zavičajnom se pak Bogomolju spominje kako je pokazivao svoju snagu prakticirajući onodobnu uobičajenu vježbu: drveni "bigunac" (=vjedro zapremine 1 hl, od talijanskoga *bigoncio*), težak oko 120 kg i ispunjen vinom, trebalo je podignuti s tla, primaknuti ustima i napiti se iz njega. Inače je svoju fizičku kondiciju održavao redovitom tjelovježbom pa se - premda je od njega bio stariji gotovo pola stoljeća - samoinicijativno znao upuštati u hrvanje sa svojim sinovcem.

¹⁰ N. DOBOKOVIĆ NADALINI, J.Franulić: Don Petar Rudan, u *Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine komune hvarske* 20(1986), 155,17.

¹¹ Kako je navedeno u uvodu 3. poglavlja, iz mržnje na vjeru uništili su ih mjesni neprijatelji Crkve tijekom Drugoga svjetskoga rata.

¹² Sapfa: "*Tko je lijep, utoliko je lijep, jer ga promatramo; ali, tko je lijep i dobar, uvijek će ostati lijep!*"

¹³ ČASOSLOV, Služba čitanja 13. prosinca.

2.2 Ponizan¹⁴

Ne samo da se znao spustiti na razinu svojega, 46 godina mlađega, sinovca kad se radilo o tjelesnoj rekreaciji, nego mu je bez ustručavanja pripovijedao pojedine zgrade svojega života, konkretno onu iz svojih gimnazijskih razreda.

Rudan je, naime, tada bio popustio u učenju. Došavši kući na ljetne praznike s ne baš sjajnim ocjenama, otac ga je odlučio djelotvorno osvijestiti. Poveo ga je sa sobom da po nesnosnoj ljetnoj žegi cijeli dan s njime kopa vinograd. Ne mogavši slijediti tempo očeva rada, navečer je Rudan - tada je mogao imati 12-13 godina - na rukama imao krvave žuljeve, a iscrpljen od umora nije mario za jelo nego je ravno otišao na počinak. Sutradan mu je otac navijestio da ga ubuduće čeka takav posao ako se zdušno ne posveti učenju. Očev je postupak postigao svoju svrhu i otad je Rudan ozbiljnije prionuo svojoj izobrazbi.¹⁵

Izvršno se znao prilagoditi još mladima od svojega sinovca - milnarskim sjemeništarcima, kojih je ranih 1950-ih godina jednom bilo čak 6. Od tih su dvojica postali svećenici: pok. don Ivo Lozić (1935.-1990.) i don Branimir Marinović (1939.), koji mi piše slijedeće: *"S don Petrom bismo se odlazili kupati na naš poznati 'Cukarin'. Ostao mi je u sjećanju događaj, kad je don Petar pokušao s jedne sike skočiti na glavu u more, poput nas djece. Pomislili smo da je nastavio roniti, međutim je on onako krupan negdje u dnu udario čelom i dobro prokrvavio glavu. Kad je isplivao, sve mu je lice bilo krvavo. Veslali smo tada što smo snažnije mogli do mjesne ambulante. Sve je bilo u redu, ali mu je trag ostao i pratio ga je kroz život. Međutim on se nije jadao premda mu je vjerojatno ta otvorena rana zadavala bol. Naučio je podnositi mnoge teškoće."*

2.3 Nesebičan (altruist)¹⁶

Duboko proživljavajući izreku D. Bonhoeffera da je *"svećenik, kao i Isus Krist, čovjek za druge"*, služio je ljudima i na područjima koja nisu bila strogo povezana s njegovom dušobrižničkom djelatnosti (o njemu kao svećeniku riječ je u zasebnom poglavlju).

Za sebe nije posjedovao ništa, a za druge je imao sve. Suosjećajući s ljudima u njihovim žalostima i potrebama, bio je osobito sretan kad je mogao komu pomoći. Na njegovu se primjeru obistinjuje ona Akvinčeva: *Dobro je razdavanje sebe*" (*Bonum est diffusivum sui*; usp. *Summa Theologiae* I, q.5, a.4, ad 2).

¹⁴J. Ruskin: *"Vjerujem da je poniznost prva kušnja pravoga velikog čovjeka."*

¹⁵ Od 1903. do 1909. g. u bogomoljskome je urudžbenom zapisniku registrirano 15 upisa u svezi s novčanom potporom, koja mu se, na očevu molbu, udijeljivala iz Vjerozakonske zaklade.

¹⁶ Bernanos: *"Tajna sreće sastoji se u tome da svoju životnu radost nalazimo u životnoj radosti drugih."* - J. Mayer: *Egoizam nam je urođen, a altruizam treba steći."* - A. Trstenjak: *"Ljudska narav tako je čudesno društveno stvorena, da čovjek pomaže sebi ako pomaže drugima, a sebi ne zna pravo pomoći ako ne zna pomoći drugima."*

Prvih se desetljeća ovoga stoljeća među južnohrvatskim svećenstvom - koji su u tome slijedili primjer slovenskoga svećenstva - bio razmahao zadrugarski rad. Zbog nedostatka odgovarajućeg kadra, seoski su župnici silom prilika bili u upravi i knjigovodstvu mjesnih zadruga.

Tako je i Rudan prve tri godine župnikovanja u zavičaju vodio Hrvatsku pučku blagajnu.¹⁷ Seoske su pak blagajne - u koje je zadružni pokret u Dalmaciji bio uspio okupiti velik broj članova - imale za svrhu osloboditi seljake i ostale siromašne slojeve od lihvara i priučiti ih razumnoj štednji.¹⁸

Kao zadrugarski radnik Rudan se posebno istaknuo u Velom Selu. U tome je poslu bio jako marljiv, osnivajući zadrugu za težake, nabavljajući im sadnice lavande i slično. U Milni je pak njegovim nastojanjem - kako je sam zabilježio u župnom ljetopisu - odmah u početku njegova službovanja "*nabavljen hidraulični tijasak s tri prese za ulje, koje su vlasnost mjesne zadruge*".

U ime jednoga bogomoljskog mladića bio je poslao molbu da bi ga primili kao naučnika kod Hrvatskoga radiše. Bila je to udruga sa svrhom promicanja rada, namještenja i odgoja mladih u trgovačko-obrtničkim poslovima, industriji i poljodjelstvu. Udruga je djelovala od 1903. do 1945. da bi 1993. g. bila obnovljena.¹⁹

Vrhunac Rudanove brige za njegove - ovdje konkretno milnarske - župljane dokumentiran je u jednome znamenitom arhivskom vrelu - *Dnevniku nadbiskupa Alojzija Stepinca*, gdje se doslovce čita slijedeće:

Pismo Preuzv. g. Nadbiskupa, upravljeno Poglavniku. Pismo predano 27. III. (1944.op.J.F.) uz prilog izvještaja. (Sadržaj pisma: archivum secretum!)

Poglavniče!

Čast mi je dostaviti Vam priloženo pismo župnika don Petra Rudana, iz kojeg ćete razabrati o čemu se radi.

Pomenuti župnik tvrdi: 1. Da su skroz krivi izvještaji izneseni u nekim listovima, kao da je u mjestu ispaljeno dosta hitaca protiv ulazećih ustaša. Nije ispaljen ni jedan metak, jer ono nekoliko partizana, koji su se bili došuljali u selo, otišlo je prije nego su ustaše došli.

2. Župnik misli, da su ova krvoločstva počinili ustaše, muslimani, jer ne vjeruje da bi jedan katolik mogao dati lizati krv sa svoje bajunete jednoj ženi.

Na svaki način nešto bi se moralo učiniti, da ovaj nesretni narod, koji je toliko prepatio od Talijana, ne stekne slično mišljenje i o svojoj vlastitoj državi.

¹⁷ Rudanov susjed, gđinjski župnik don Jakov Lušić, također je tri godine (1921.-1924.), dopuštenjem Ordinarijata, obavljao službu tajnika-blagajnika kod mjesne Seoske blagajne. Usp. J. FRANULIĆ, *Uspravan na svakome vjetru / Don Jakov Lušić (1893.-1985.)*, Makarska 1996, 68.

¹⁸ R. RADOVANOVIĆ, *Gđinj - II. dio* (Građa za obradu), Hvar 1978, 61-63. Vidi još: V. HULJIĆ, *Razvoj zadrugarstva na otoku Hvaru / Od prvih početaka do drugog svjetskog rata - opći podaci*, u *Hvarski zbornik (HZ)* 5, Hvar 1977, 206-208.

¹⁹ Slijedi cjelovita obnova "Hrvatskog radiše", u *GK* 33(1994) 26, 14.

*Izvolite, Poglavnice, primiti moje iskreno poštovanje. U Zagrebu dne 25. ožujka 1944.*²⁰

Rudanovu tvrdnju da partizani nisu pucali na ustaše pri njihovu dolasku u Milnu potvrđuje opis toga događaja u jugokomunističkoj literaturi: *"Izvršen je neprijateljski desant za stvaranje mostobrana na Braču, i to od jedne grupe ustaških vojnika. Ova grupa iskrcala se u Milni 22. oktobra 1943. godine, upala iznenada u kuće i zaklala 13 ljudi i to većinom starijih. Ovaj pokušaj stvaranja mostobrana nije uspio, jer su dijelovi I. bataljona XII. brigade brzo stigli u Milnu i, uz pomoć mjesnih aktivista, jedan dio likvidirali, a drugi dio zarobili. Jednom manjem dijelu ustaških vojnika uspjelo je pobjeći iz Milne brodom, koji im je u međuvremenu stigao iz Splita da pruži pojačanje."*²¹

U potkrepu pak Rudanova mišljenja *"da su ova krvoločstva počinili ustaše, muslimani"*, vrijedi navesti što je napisao engleski književnik Evelyn Waugh u svojem izvješću o stanju Katoličke Crkve u Hrvatskoj 1945. godine. Govoreći o pokolju Srba, Cigana i Židova u NDH, nastavlja: *"Partizanska propaganda prikazuje ta zvjerstva isključivo kao djelo Hrvata katolika: oni svakako snose dio krivnje, ali ima valjanih razloga za mišljenje da su izvršitelji tih zločina bili mahom muslimani iz Crne Gore i Bosne."*²²

2.4 Dobar i blag²³

Po svemu sudeći, Rudan se - poput sv. Franje Saleškoga²⁴ - ustrajnim radom na oplemenjivanju svoje naravi, izgradio u blagosti, jer je kao student teologije (tako sam izviješten) bio agresivan.

²⁰ LJ. BOBAN (priredio), Dnevnik Alojzija Stepinca, *Danas* 9 (1990), 449, 66 (25. IX. 1990.)

²¹ J. RADMILOVIĆ, Otok Brač u Narodnooslobodilačkoj borbi, *Brački zbornik* 2, Split 1954, 51-52. Vidi još: N. ANIĆ, *Dvanaesta dalmatinska udarna brigada (prva otočka)*, Supetar 1984, 34-35. Ondje, uz ostalo, čitamo: *"Ustaše su zauzele Milnu i zvjerski ubile 11 civila."*

²² Z. CRNKOVIĆ, Riječ-dvije o izvješću Evelyn Waugh o Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj 1945. godine, *Marulić* 27(1994) 1, 19; A. KADIĆ, Evelyn Waugh o "Titovim partizanima" (II), *Crkva u svijetu (CUS)*, 29(1994) 4, 441.

²³ Sv. Augustin: *"Jedno je čovjek, drugo je opačina njegova. Čovjek je djelo Božje, opačina je djelo ljudsko. Ljubi ono što je Bog učinio, a ne ono što je čovjek učinio."* - V. Messori: *"Za kršćanstvo ne postoje ljudske mase nego samo osobe, i to svaka sa svojim neponovljivim i vječnim određenjem: postoje braća s kojom se treba ophoditi ljubezno, ako je potrebno i strogo, ali uvijek s poštovanjem."* - W. Faber: *"Dobrota je obratila više ljudi nego revnost, rječitost ili učenost. Ta tri svojstva nisu nikad nikoga obratila, ako ih nije pratila dobrota."*

²⁴ Sv. Franjo Saleški: *"Na jednu kap meda možemo uhvatiti više muha nego na litru octa ... Kad biste mi iskopali i moje desno oko iz glave, ja bih vas još uvijek ljubazno gledao s lijevim ... Što je mjera ljubavi? To je ljubav bez mjere."*

Svećenik, kojega je Rudan doveo do oltara, priopćuje: “*Mi smo kao djeca bili nestašni, ali se ja ne sjećam da je ikad nekoga udario ili čak povisio glas ...*”²⁵ Nitko nikada nije zanjekao njegovu dobrotu.”

Njegov sadašnji milnarski nasljednik piše: “*Kad bi otvorio usta, iz njih je progovarala blagost i dobrota. Mislim da se taj čovjek nije nikada naljutio ... Podnio je mnoge nepravde, ali je sve zaboravljao i svima od srca praštao.*”²⁶

Rudanovi župljani u Milni - koji su mu uzvraćali ljubav za ljubav - osjećali su da njegovo veliko i dobro srce kuca samo za Boga, Crkvu i puk Božji. Svojom izvanrednom dobrotom i plemenitošću ostavljao je dubok dojam na one koji su s njime kontaktirali. U svojoj velikodušnosti pokazivao je razumijevanje prema svakome. Nije čudo da je *angina pectoris* pogodila upravo njegovo veliko srce.

Kad se vratio s trogodišnjeg izdržavanja kazne - o tome detaljnije u poglavlju 5.2. - pokazao se kao duboko izgrađen kršćanin koji spremno oprašta. Na javnome mjestu, uz poljubac i rukovanje, srdačno je razgovarao sa svojim tužiteljem. Oni koji su to vidjeli bili su potreseni, rekavši: “*To je svetac!*”

Gledajući priloženu Rudanovu fotografiju kao 65-ogodišnjaka (kada zapravo počinje starost!), nastalu nakon njegova tamnovanja, na um nam dolazi ona talijanska: “*Contentezza fa bellezza!*” Njegovo se, naime, nutarnje zadovoljstvo odražavalo na pristaloj vanjštini.²⁷ Razumljivo je stoga što su potvrdili njegovi poznavatelji: Rudanov je blag i dobrohotan osmijeh, s dubokom grlenom artikulacijom, plijenio pače liječio. Držao se one da strpljivost i smiješak vode u raj. (*Pazienza e sorriso è porta in paradiso*).

Njegova se dobrota i blagost također očitovala u njegovu suosjećanju, primjerice u objavljenoj sažalnici poslanoj iz Bogomolja u prigodi smrti

²⁵ Sv. Ivan Bosco: “*Lakše se naljutiti nego svladati, djetetu prijetiti nego uvjeravati; reći ću čak, našoj je nestrpljivosti i oholosti lagodnije kazniti vrdokorne nego ih popravljati podnoseći ih odlučno i blago ... Pazite da ne bi tkogod pomislio da ste pod silovitim utjecajem raspoloženja. Teško je u kažnjavanju sačuvati onu postojanost duha koja je nužna da ne iskršne sumnja kako mi postupamo da iskažemo svoju vlast ili da iskalimo silovitost svoga raspoloženja ... Djeca su naša, i zato kad krotimo njihove mane, treba da odložimo svaki gnjev ili ga tako ublažimo kao da ga sasvim ugasimo ... U najtežim prilikama bolje je Bogu se smjerno i ponizno moliti, nego sasuti bujicu riječi, jer tad riječi samo vrijeđaju duše slušatelja, a krivcima ni najmanje ne pomažu.*” Usp. ČASOSLOV, Služba čitanja 31. siječnja.

²⁶ Kao u bilješci 9.

²⁷ Ovdje vrijedi navesti što su suvremenici zapisali o vanjskom izgledu sv. Dominika: “*Kako radosno srce razvedruje lice, izvana već jasnom dobrohotnošću i veselošću lica pokazivaše mirnu središnjost unutarnjeg čovjeka.*” Usp. ČASOSLOV, Služba čitanja 8. kolovoza. - A. Rosenberg: “*Istinski pobožna čovjeka prepoznaje se po njegovoj vedrini.*”

dijecezanskoga biskupa Luke Pappafave 15. srpnja 1925.: *"Žalimo smrt našeg Oca ljubavi, dobrote, Biskupa po Srcu Isusovu."*²⁸

2.5 Darežljiv

Prema bolesnicima - kojima nikad nije išao praznih ruku - bio je posebno susretljiv. Što je primao od svojih darežljivih milnarskih župljana i njihovih iseljenika, nesebično je dijelio bolesnicima: na kuću im je nosio hranu, a novac im diskretno ostavljao pod jastukom.

Milnarani su mu jednako uzvraćali. U svojoj teškoj bolesti zapisao je 1958. g. u župni ljetopis: *"Vjernici su molitvom i milostinjom pomagali župnika, na čemu im ostaje zahvalan do groba i u vječnosti."* Na njegova se vrata mogao postaviti natpis koji stoji na jednomu alpskom samostanu, poznatu sa svoje gostoljubivosti: *"Vrata su otvorena, srce još više"* (*Porta patet, cor magis!*).

U Blagajničkom dnevniku bogomoljske župe četiri je puta dokumentirana njegova darežljivost prema zavičajnoj crkvi u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata. Uopće prva upisana stavka u dotičnom svesku 1946. g. bilježi Rudanov dar crkvi od 400 din (protuvrijednost od 10 misnih stipendija). Protuvrijednost od 20 misnih stipendija (iznos od 10.000 din) darovao je 1964. g., a protuvrijednost od 25 misnih stipendija (1.000,00 din) udijelio je crkvi 1973. godine.

Najobilnije je obdario dotičnu crkvu 1969. godine. Njegov prinos od 3.000,00 din bila je protuvrijednost od čak 300 misnih stipendija! Rudanovu velikodušnu darežljivost registrirao je i službeni biskupijski vjesnik,²⁹ a u pozdravnom govoru za njegov dijamantni svećenički jubilej 1972. g. pok. don Ivo Lozić istaknuo je njegovu materijalnu pomoć *"posebno zadnje dvije godine, kad ste svoju ušteđevinu žrtvovali za materijalni procvat ove crkve"*.³⁰

Za vrijeme pak svojega službovanja u zavičaju izvijestio je mjerodavno građansko nadležstvo da se porez koji je dugovala crkva odbije od njegove župničke plaće. O posve lošem materijalno-financijskom stanju bogomoljske župe i crkve za Rudanova župnikovanja bjelodano govori podatak kako je službeno molio Ordinarijat da bi misni stipendij smio primati u naravi. U urudžbenom zapisniku ne nahodimo registriran odgovor na tu Rudanovu molbu,

²⁸ *List Dubrovačke biskupije / Službeno glasilo i za biskupije Kotorsku i Hvarsku*, 25(1925), Prilog br.12,112. - Objelodanjen je i tekst Rudanova brzojava, što ga je poslao u povodu smrti biskupa Zaninovića 20. listopada 1917.: *"Bobovišće. Zaleći smrt blagopokojnog Biskupa pridružujem se žalosti biskupije. Zadušnice slijede u ponedjeljak. Rudan."* Usp. *List Dubrovačke biskupije, službeno glasilo i biskupija Kotorske i Hvarske* 17(1917), Prilog br. 11,138.

²⁹ *SVHB*, 1/1971, 11.

³⁰ J. FRANULIĆ, n.dj. (kao u bilj. 4), 258.

također ni na onu da bi župa bila oprostena od dostavljanja određenih propisanih milostinja Ordinarijatu.³¹

2.6 Pravedan

Za razliku od prethodnih pet poglavlja, u kojima su - na temelju izvora različite provenijencije - predstavljene pojedine Rudanove ljudske odlike, ovo i slijedeće poglavlje osvjetljuje nam dotične njegove kvalitete isključivo kao župnika u zavičaju, služeći se pri tome već jedinim spominjanim do danas sačuvanim arhivskim vrelom.

U svrhu čuvanja svojega dobra glasa spremno je izvješćivao Ordinarijat ako je bio oklevetan, primjerice kad su po mjestu osvanuli oglasi o poguljenim lozama na crkvenom zemljištu "*zlobnim podmetanjem na župnika*". Jednako je obznanio svoje nadređene kad su ga tužili "*u pogledu crkvenih novaca*".

Da to nisu bili usamljeni slučajevi Rudanova klevetanja, dokaz je slučaj kad mu je dobro vraćeno zlim. Nakon što je dvije godine besplatno vodio Hrvatsku pučku blagajnu u mjestu - što je već navedeno pod 2.3 - pojedini su župljani njega i njegova prethodnika pismeno tužili Ordinarijatu, koji mu je dotičnu tužbu bio dostavio "*na izvještaj uz povratak iste*".

Svjestan da mu - sukladno pravnoj postavci *Unicuique suum* - pripada redovina, koju mu je dio župljana osporavao (ondje se to događalo i prije njegova nastupa za župnika!),³² mjerodavnoj građanskoj vlasti dostavio je popis dužnika redovine. Očito je u župi bio organiziran otpor protiv udovoljenja dotičnoj obvezi, kad je Rudan nakon gotovo dvije godine opetovano od Kotarskog poglavarstva tražio "*utjerivanje redovine za god. 1921.*". Štoviše, u tome je predmetu Rudan bio ovlastio Ordinarijat da ga zastupa pri Poglavarstvu. Iz Rudanova uredovanja ne znamo je li uspio u tome svojem nastojanju. Zadnje što je u tome smislu ubilježio jest da su tangirani bili napravili utok, zasigurno s nakanom da izigraju tu svoju obvezu, makar je Rudan spremno udovoljio traženju mjesne općine i dostavio joj popis obveznika redovine u župi.

Dok pouzdano ne znamo je li Rudan uspio u rješavanju upravo tretiranoga predmeta, očito je slijedeće utemeljeno njegovo potraživanje ostalo bezuspješno. Netom je, naime, iz Ložišća bio stigao na dušobrižničku službu u zavičaj, izvijestio je Ordinarijat da su ga troškovi dotičnoga premještaja stajali 2500 kruna "*te da mu tu svotu isplati crkovinarstvo, a kad budu bolja vremena i u stanju da će ju povratiti*". Nakon što se u svrhu isplate troškova premještaja bio obratio građanskoj vlasti - Namjesništvu, dobio je niječan odgovor, koji je registrirao.

³¹ Bogomoljski župni upravitelj don Marijan Knežević (1939.-1942.), inače mučenik svojega bogoljublja i domoljublja, ovako izvješćuje Ordinarijat: "*Župa najsiromašnija u biskupiji. Mjesne prilike su očajne. Nema nikakve štolarine. Bogomoljski župnici od svojih župljana ne primaju nikakvih sv. misa. Nije bio običaj skupljati milostinju u crkvi.*" Usp. Isto, 239.

³² Tako je i 1914. g. bila u župi agitacija protiv davanja redovine župniku. Usp. Isto, 236.

Odgovor pak uopće nije stigao na isti predmet upućen Narodnome vijeću u Hvaru, kao ni - u izmijenjenim političkim okolnostima³³ - Pokrajinskoj vladi.

Rudan nije ubilježio odgovore ni na molbe da bi se njegovim roditeljima, poglavito majci koja mu je vodila kućanstvo, priznala određena novčana naknada. Njegove višekratne molbe u tome predmetu tijekom pune dvije godine bile su inače motivirane odlukom mjerodavnih građanskih vlasti *“za pripomoć srodnika svećenicima koji ih uzdržavaju”*.

2.7 Odlučan

Dopunjujući tematiku poglavlja 4.2, ovdje ćemo prikazati Rudanovu odlučnost u obrani crkvene imovine, konkretno uzurpacije župnoga zemljišta zvanoga Dub.

Poimence navedenim župljanima najozbiljnije je naredio obustavu rada na spomenutom zemljištu: *“drukčije poduzet ćemo odmah zakonske korake sudbenim putem”*. Uskoro se u istom predmetu obratio drugim naslovnici: *“Ako usprkos ovoj opomeni ne obustavite rad, to izvolite javiti kroz osam sati, da li Vi na svoj račun i odgovornost radite ili cijelo društvo. Ne odazovete li se pismeno kroz osam sati, smatrat će se svih krivcima proti kojima će se zakonitim putem postupati.”*

Među uzurpatorima crkvenog zemljišta bio je i jedan crkvinar, kojega je Rudan razriješio te službe s obrazloženjem: *“budući da Vaše ponašanje nije u suglasju sa zakletvom koju ste položili”*. Međutim mu je ostavio mogućnost podastrijeti utok na Ordinarijat preko župnog ureda. Nadalje ga je pozvao neka Uredu vrati sve kmetske nagodbe u roku od 24 sata: *“Ne odazovete li se ovome, smatra se da ih nasilnim putem hoćete zadržati, radi čega bit će Crkvinarstvo prisiljeno postupati svim poštenim i pravednim mjerama proti Vami”*.

U pojedinim prigodama Rudan je svoju odlučnost pokazivao i prema građanskoj vlasti, dotično Kotarskome sudu u Staromu Gradu na Hvaru.

Nije se odazvao sudbenom pozivu da svjedoči u određenoj kaznenoj parnici s razloga što mu dotični poziv nije bio dostavljen preko Ordinarijata. Jedino bi mu tako, naime, bio određen zamjenik, a on se inače iz župe nije smio udaljiti radi velikoga broja bolesnika i uopće radi svojih staleških obveza. Kad ga je isti sud pitao o ponašanju jednoga njegova župljanina, odgovorio je kako *“ne bi htio podati bilo koje posvjedočenje sa strane ureda, jer kao župnik želi biti daleko od bilo kojih neugodnosti”*.

Premda bezuspješno, pokazao je odlučnost i prema nadređenoj crkvenoj vlasti, kad mu je jednostavno bila poslana odluka o premještaju iz Bogomolja u Velo Selo na Visu. Rudanova reakcija na takav postupak ubilježena je kao *“pritužba upr. župe radi imenovanja za Velo Selo”*. Na taj Rudanov dopis stigao

³³ Kad je, naime, prestala talijanska okupacija otoka Hvara nakon Prvoga svjetskog rata, o čemu je riječi u pogl. 2.8.

je Ordinarijev odgovor, na koji je u tome predmetu uslijedio još jedan Rudanov spis: to je uopće zadnje što je upisao u bogomoljskome urudžbenom zapisniku.

Također je uzalud od Ordinarijata opetovano tražio odgovor na svoje dopise, kojima je - iz nigdje zabilježenih razloga nama dostupnim vreliamtijekom 1924. g. tražio ekskardinaciju, tj. odlazak iz matične biskpije.

2.8 Rodoljubiv³⁴

Nakon Prvoga svjetskog rata otok je Hvar ostao još dvije i pol godine pod talijanskom okupacijom. Imajući u vidu tu činjenicu, razumljivo je kako se tada rodoljubljem shvaćalo očekivanje da se zaposjednuto područje vrati u sastav novouspostavljene Kraljevine SHS.

Pod nadnevkom 18. travnja 1921. Rudan je ostavio zapis naslovljen: *Nastup naših jugoslavenskih vlasti*. Radilo se o dolasku, kako piše, jugoslavenskih oružnika (dotad su predstavnici okupacijske vlasti bili talijanski oružnici u obližnjem Sućurju). U ime bogomoljske (za Bogomolje i Gdinj) općine oružničkog časnika pozdravio je Rudan, koji je također održao i zdravicu preko objeda u režiji općine i crkovinarstva, nakon što se u crkvi bilo ispjevalo *Tebe Boga hvalimo*.

Da je prestanak spomenute talijanske okupacije doživljen kao oslobođenje, dokazuje i brzovav koji je Crkovinarstvo - Rudan mu je bio predsjednikom - uputilo regentu Aleksandru Karađorđeviću u Beograd: "*Svome kraljeviću pozdrav šaljemo sa oslobođenih jadranskih žala ...*" Rudan je bio pozvao i mjesne ustanove "*na svečanu službu Božju kao zahvalu Bogu nad našim oslobođenjem*".

Poput glavnine hrvatskog svećenstva, Rudan se bio priklonio hrvatskome oporbenom pokretu dr. Vlatka Mačeka.³⁵ U prigodi izbora 5. svibnja 1935. zajedno je sa svojim župljanima, predvođenima hrvatskom zastavom, došao na biralište u Vis. Ti su pak prvi slobodni izbori - nakon prestanka Aleksandrove diktature (njegovim ubojstvom 1934. g.) - bili jedan od najvažnijih događaja u životu hrvatskog naroda novijega doba. Glasovanjem za listu dr. V. Mačeka, dotično za udruženu opoziciju, davalo se svoj prilog u obranu hrvatstva i katoličanstva.

Za razliku od upravo spomenutoga Rudanova postupka u Velom Selu, u Milni je pod nadnevkom 19. svibnja 1940. - bili su to izbori za sva općinska vijeća u Banovini Hrvatskoj - zapisao: "*Upravitelj župe nije glasovao i to radi prilika ne želeći da se pača u mjesne prilike i da nikada za svoga života ne bi glasovao ni na jednim političkim izborima.*"

---

³⁴A. Manzoni: "*Osvjedočeni katolik ne može a da ne bude dobar državljanin koji ljubi svoju domovinu.*"

³⁵ U to je doba također prohrvatski djelovao, kao propagator hrvatskoga opozicijskog režima dr. V. Mačeka, i don Jakov Lušić. Usp. J.FRANULIĆ, n.dj. (kao u bilj. 17), 190, 226.

Premda je Rudanu, kao branitelju pravovjerja, posvećeno posebno poglavlje (5.), ovdje napomenimo da je takva njegova djelatnost uključno bila i rodoljubna. Branio je, naime, pravovjerje pred starokatoličkim krivovjerjem i pred komunističkim bezboštvom: oboje je pak bilo upereno ne samo protiv katoličanstva nego i protiv hrvatstva (usp. pučki slogan: *Za Hrvatsku i Krista - protiv komunista!*).³⁶ Njegova posebno izražena pobožnost prema bl. Nikoli Taveliću, prvome hrvatskom kanoniziranom svecu - o čemu će detaljnije biti govora u poglavlju 3.1. - također nam potvrđuje Rudanovu rodoljubnu usmjerenost.

3. Molitelj

Pošto smo Rudana upoznali kao čovjeka, prikazavši više njegovih odlika, obradit ćemo ga kao molitelja. To činimo prije nego predstavimo njegov dušobrižnički lik, jer je Gospodin naredio molitvu svima, a ne samo svećenicima (usp. Mt 7,7; Lk 11,9; Iv 16,24). Ona je, uostalom, pokazatelj i mjerilo čovjekove vjere (*Lex orandi, lex credendi*).

Čvrstoću i nepokolebljivost svoje vjere Rudan je očitovao odlučnim poklecanjem, od kojega bi - i u njegovoj poodmakloj dobi - zatutnjio crkveni pločnik. Životni stav vjernika, koji živi svoja krsna obećanja, sažeo je u izjavi umirućoj majci: "*Majko, pođi mirno s ovoga svijeta; ja sam onaj isti kao da si me jučer rodila!*" Jačala ga je proživljena i djelotvorna vjera, podržavana iskrenom i prostodušnom pobožnošću, koja nije mogla ostati nezapažena.

O Rudanovoj pobožnosti ovako mi je pisao o. fra Kerubin Mekjavić, OP: "*Imao sam sreću da sam tog uzornog svećenika zamjenjivao jedne godine iz Bola za blagdan Duhova i Tijelova. On je teško te godine bolovao od srca. Bio je to čovjek molitve. Sjedio bi u naslonjaču i micao ustima moleći ružarij. A kad je bila tjelovska procesijica ondje uz crkvu, on je došao na prozor i klečeći pri prozoru pratio Presveto. Sa mnom je izvanredno postupao.*"

Duboko je proživljavao ne samo osobnu nego i zajedničku - službenu - molitvu, tako da je mnoge bogoštovne obrasce, namijenjene javnome izvođenju, znao naizust. Stoga je - u doba župnikovanja don Borisa Boškovića (1946.-1956.) - bez teškoće ponovno sastavio, inače prilagođen pjevanju, životopis bogomoljskoga zaštitnika sv. Liberana, opata i mučenika.³⁷ Dotični su, naime,

³⁶ Znakovito je kako Marx nije podnosio Hrvate te se o njima prezirno i pogrдно izražavao. Nazivao ih je narodom koji je "*najkontrarevolucionarniji na svijetu*" i kojemu se stoga valja "*krvavo osvetiti*". Usp. T. VEREŠ, *Filozofsko-teološki dijalog s Marxom*, Zagreb 1981, 61; *Slobodna Dalmacija*, 52(1994), 15758, 12 (31. X./1. XI. 1994.)

³⁷ Zajedno sa šestero svoje redovničke subraće položio život u obranu pravovjerja 436. g. blizu Kartage u Sjevernoj Africi, pod vandalskim kraljem Gajzerihom koji je promicao arijanstvo. Rimski Martirologij bilježi njegov spomendan 17. kolovoza, dok se u Bogomolju svetkuje 25. svibnja.

svezak, zajedno s glavnom arhivalija bogomoljske župe, iz mržnje na vjeru uništili mjesni neprijatelji Crkve tijekom Drugoga svjetskoga rata.

3.1 Štovatelj sv. Nikole Tavelića

Rudan se istaknuo kao osobit štovatelj Bogorodice i njezina Zaručnika, što je obrađeno u zasebnim poglavljima (7. i 8.). Ona se svojom tematikom dadu svesti pod ovo potpoglavlje, u kojemu je isključivo prikazan kao istaknuti štovatelj prvoga hrvatskog kanoniziranog sveca.

Rudanova pobožnost prema, tada blaženome, Nikoli Taveliću dokumentirana je u *Vjesniku bl. Nikole Tavelića*. Među brojnim zahvalnicama poimence navedenih Blaženikovih štovatelja višekratno nahodimo i Rudanovo ime s popratnim tekstom. Primjerice: "zahvaljuje bl. Nikoli na primljenoj milosti i daje prilog za kanonizaciju",³⁸ zahvaljuje na primljenim milostima i šalje prilog za kanonizaciju bl. Nikole".³⁹

Rudanov su primjer, bez sumnje na njegov poticaj, slijedili i njegovi župljani pa se u gotovo svakome broju Blaženikova *Vjesnika*, među imenima zahvalnih pobožnika, nahode imena pojedinih Milnarana. Uz slanje svojih prinosa za troškove kanonizacije, preporučuju se u Blaženikov zagovor ili mu pak zahvaljuju na milostima primljenima njegovim posredovanjem. Nekad su takve milnarske zahvalnice skupne: jednom je to deset,⁴⁰ drugom zgodom čak dvanaest osoba,⁴¹ spominju se i čč.ss. Kćeri Božje Ljubavi iz Milne.⁴²

U Blaženikovu je *Vjesniku* objelodanjeno i jedno Rudanovo duže javljanje: "Bio sam Vam u svoje vrijeme pisao, da su štovatelji bl. Nikole Tavelića sakupili preko 20.000 dinara za oltarnike, i još skupljaju. Ovu bi svotu upotrijebili za novi liturgijski oltar, na kojemu se svagdan govori sv. Misa tako, da je svećenik okrenut prema vjernicima. Veoma je zgodno postavljen, da svi vide svećenika na oltaru. Milodarima štovatelja bl. Nikole Tavelića već se je nabavilo oltarnike i naručilo se veliki tapet, na kojem će stajati preko podnožja oltar (mensa). Ovaj oltar i sve na njemu dar su štovatelja bl. Nik. Tav., pak mi ga zovemo oltarom bl. Nikole. Ako možemo po sadašnjim liturgijskim propisima, mi bismo željeli i njemu ga posvetiti."⁴³

U istome broju *Vjesnika* među zahvalnicama nahodimo i ovo: "Štovatelji bl. Nikole Tavelića, Milna, dali su u zahvalu i preporuku bl. Nikoli, preko svog župnika, din 15.000.-, da se napravi što ljepši oltarnik na čast bl. Nikole Tavelića."⁴⁴ Iz konteksta ostalih zahvalnica, izlazi da je to namijenjeno

³⁸ *Vjesnik bl. Nikole Tavelića (VBNT)*, 3(1963), 5, 173.

³⁹ *VBNT*, 5(1965), 6, 102.

⁴⁰ *VBNT*, 3(1963), 6, 231.

⁴¹ *VBNT*, 2(1962), 6, 211.

⁴² *VBNT*, 6(1966), 3-4, 50.

⁴³ *VBNT*, 5(1965), 4-5, 78.

⁴⁴ Isto, 58.

Blaženikovu oltaru u njeovu nacionalnom svetištu u Šibeniku, gdje je bilo i sjedište Blaženikove Vicepostulature, koja je bila izdavač dotičnoga *Vjesnika*.

Kao Tavelićev štovatelj Rudan je bio poznat i među svojim kolegama. Njegov bivši milnarski župni pomoćnik svoj je nekrolog na njegovu sprovodu zaključio: "*Sada te, dragi don Petre, opet sretam na tvom posljednjem putu s molitvom da ovdje u Milni tvoje tijelo nađe mir, a tvoja duša, vjerujemo, već sreća sv. Nikolu Tavelića i uvela je u rajске dvore.*"⁴⁵ Rudan je, inače, u svojoj biskupiji bio imenovan delegatom za širenje šovanja bl. Nikole Tavelića.⁴⁶

3.2 Promicatelj duhovnih zvanja

Među ostalim molitvenim nakanama, kojima je Rudan bio zaokupljen, nesumnjivo je povlašteno mjesto zauzimala molitva za duhovna zvanja, u čemu je spremno poslušao poziv Gospodara žetve, Vrhovnog svećenika Krista (usp. Mt 9, 37-38).

Potvrdu za takvu postavku imamo u činjenici da je Rudan u svojem Časoslovu stalno nosio sa sobom dva obrasca u svezi s tretiranim predmetom. Jedan, izdan knjigotiskom u Đakovu 1943. g., naslovljen je: *Molitva za svećenike*, a u tekstu ima podnaslove: Prikazna molitva, Molitva za svog dušobrižnika i sve svećenike, Molitva za svećeničke pripravnike cijeloga svijeta, Molitva za svećenike koji su se iznevjerili svome svetom zvanju, Litanije za svećenike. Drugi je tekst šapirografiran i pripada razdoblju neposredno nakon Drugoga svetskog rata, a ima naslov: *Molitva za svećeničke pripravnike cijeloga svijeta*. Očito je da su obadva spomenuta obrasca bila dosta rabljena.

O Rudanovoj molitvi za duhovna zvanja imamo i njegovo osobno svjedočanstvo. Kad je, naime, pred kraj života upoznao jednu redovnicu, rodom s istočnoga - njemu zavičajnog - dijela otoka Hvara, bio je ugodno iznenađen (radilo se o karmelićanki s. Mariji Mihaeli Visković, rođenoj u Gdinju). Neskriivenom radošću očitovao joj je da cijeloga života moli za jedno duhovno zvanje, upravo iz tih krajeva!

Već je spomenuto (2.2) da su pod Rudanovim vodstvom dvojica milnarskih svećeničkih pripravnika postala svećenici: pok. don Ivo Lozić 1960. g. (na njegovoj sam Mladoj misi prvi put vidio Rudana, o čemu govorim u uvodu ove studije) i don Branimir Marinović 1963. godine. O slavlju njihovih Mladih misa Rudan je spjevao oduže prigodne pjesme. Utemeljeno je pretpostaviti da se Rudan bio angažirao u sličnim slavljinama kao župnik u zavičaju, gdje su tijekom njegova šestogodišnjeg župnikovanja primicirala četvorica Bogomoljana, franjevci Provincije Preesvetoga Otkupitelja. Od njih su trojica (o. fra Stanko

⁴⁵ SVHB, 3-4/1975, 88.

⁴⁶ VBNT, 5(1965), 6, 84.

Huljić, o fra Ladislav Ivanković,⁴⁷ o. fra Krsto Radić⁴⁸) imala Mladu misu 1921. g., a godinu dana poslije o. fra Metod dr. Rudan.

U literaturi je zabilježena Rudanova povezanost s redovnicama, Kćerima Božje Ljubavi. One su u Milni nakon Drugoga svjetskog rata bile ostale bez svoje samostanske zgrade pa je 1963. g. Rudanovom zaslugom za njih kupljena i adaptirana kuća obitelji Scarneo. Sestarsku pak kapelu u toj kući Rudan je blagoslovio 3. listopada 1964.⁴⁹

Kao svojega dobrotvora Rudana su i dodvorile spomenute sestre,⁵⁰ poimence s. Gregorija Poklepović, koja mu je vodila kućanstvo kao milnarskome župniku i umirovljeniku u Hvaru, sve do njegove smrti. Tada je Rudanova rodbina o njoj u novinama napisala: "*Ostajemo vječno zahvalni č. s. Gregoriji Poklepović, koja ga je do zadnjeg časa vjerno dvorila. Bila je kao prava Marta prema svom Učitelju.*"⁵¹

U prigodi Rudanove 60. obljetnice svećeništva njegov nekoć svećenički kandidat, a tada župnik njegova zavičaja, o njemu se kao molitelju ovako izrazio: "*Dobro mi je poznato, da je najveći dio Vaših svećeničkih molitava, u kojima ste bili pobožni kao dijete, išao Bogu za Vaše Bogomolje.*"⁵² Na sličicama, koje je Rudan dao tiskati za taj jubilej, stoji i ovo: "*Molite za me dobri ljudi, i ja ću za sve vas.*"

4. Svećenik

Već je u uvodu ove studije naglašeno kako su Rudana, zbog njegovih osobitih ljudskih i svećeničkih odlika, njegovi župljani u Milni još za života nazivali "*sveti don Petar*". Kao takav bio je poznat među svećenicima i svjetovnjacima pa su u tom smislu donesene određene njihove izjave i prosudbe, kad je bio govor o njemu kao čovjeku.

Obrađujući pak Rudana u ovome poglavlju kao svećenika, ponovno se poslužimo riječima njegova današnjega milnarskog nasljednika: "*Pobožan,*

---

⁴⁷ Zajedno sa svojih 66 župljana u Kozici kod Vrgorca poginuo kao mučenik, umoren od četnika. Glas svetosti imao je i prije mučeničke smrti. Usp. J. KOVAČIĆ, Župa Bogomolje na Hvaru / O 250. obljetnici osnutka (1745.-1995.), *SB*, 35(1995), 1, 47.

⁴⁸ Poslije Drugoga svjetskog rata emigrirao u Argentinu, gdje je u mjestu Roosevelt (njegovom zaslugom preimenovanom u Barrio Juan Vucetich po poznatom argentinskom Hrvat, Hvaraninu Ivanu Vučetiću (1858.-1925.), osnivaču moderne daktiloskopije), utemeljio svetište Majke Božje Bistričke i osnovnu školu, a istaknuo se i ljubavlju prema potrebnima. Usp. Isto.

⁴⁹ A. CARATAN - B. MUTIĆ, *Provincija Božje Providnosti Družbe Kćeri Božje Ljubavi 1882.-1982.*, Split-Zagreb 1982, 157-158; *BC*, 4(1982), 2,9.

⁵⁰ N. dj., 192.

⁵¹ *SVHB*, 6/1979, 231.

⁵² Kao u bilj. 30.

milosrdan, radišan, pravi pastir ... Promicao je u svim župama u kojima je radio pobožnost prema Gospi, sv. Josipu i sv. Nikoli Taveliću."⁵³

Milnaranin don Ivan Babarović još za Rudanova života ovako ga je ocrtao u svesku svojih zapažanja: *"Svećenik je mirne, tihe ćudi, podan duhovnome životu i pastoralnome radu. Dosta uredan je u svome radu. Inače je svećenik povučen dosta."*⁵⁴

Uzornim svećenikom Rudana su smatrali i njegovi poglavari. Msgr. Miho Pušić, hvarski biskup i naslovni nadbiskup, o 25. obljetnici svojega biskupovanja, imenovao je Rudana počasnim kanonikom.⁵⁵ Izvješćujući o slavlju Rudanove Zlatne mise, u službenome biskupijskom vjesniku za nj bilježi: *"Naš revni i požrtvovni župnik."*⁵⁶

Pušićev nasljednik, msgr. Celestin Bezmalinović OP, o Rudanu je, u prigodi njegova dijamantnog svećeničkog jubileja, zapisao: *"Našem jubilarcu, koji je u svojih 60 godina svećeništva zadužio našu biskupiju revnim radom, i koji u Hvaru, mjestu svoga boravka, još i danas, usprkos svojih visokih godina, pomaže u dušobrižnom radu, srdačno čestitamo i želimo 'ad multos annos' čilo zdravlje."*⁵⁷

Isti je biskup u Rudanovu nekrologu, uz ostalo, napisao: *"Kao umirovljeni svećenik dolazi u Hvar i tu radi koliko mu sile dopuštaju. Nu uslugu je vjernicima i za misu i za ispovijed, tako da postaje glavnim i omiljelim ispovjednikom za sve Hvarane, svećenike, redovnike i redovnice sve do kraja života."*⁵⁸

U ovome ćemo poglavlju prikazati Rudana najprije u njegovoj strogo svećeničkoj djelatnosti duhovne naravi, tj. ukoliko je vodio brigu o povjerenim dušama, ne gubeći iz vida općenit napredak svojih župljana u svakom pogledu.

Zatim ćemo upoznati njegovu brigu oko materijalnih crkvenih dobara, poglavito zgrada koje su mu bile povjerene na upravljanje. Po sebi se razumije da to obuhvaća svagdanji nadzor nad župnim objektima sa svrhom da se spriječe veća oštećenja a time i veći izdaci, držeći se one: *"Bolje spriječiti nego liječiti!"* Razumljivo je da u takvu njegovu djelatnost spadaju također popravci i obnove.

Što se pak tiče ostale crkvene imovine, poglavito zemljišta, valja naglasiti da je domovinska Crkva osta(ja)la bez njih upravo u doba Rudanove aktivne

⁵³ Kao u bilj. 9.

⁵⁴ Rukopisni svezak zapažanja don Ivana Babarovića (1896.-1980.), nepaginirano, u piščevu posjedu. O Rudanu napisano 1. X. 1951.

⁵⁵ Svećenstvu javljeno okružnicom Biskupskog ordinarijata Hvar broj 1302 od 15. X. 1951.

⁵⁶ Crkvene obavijesti Hvar, listopad 1962, 30.

⁵⁷ SVHB, 5/1972, 99-100.

⁵⁸ SVHB, 3-4/1975, 86.

dušobrižničke službe, tijekom koje je bila provedena predratna i poratna agrarna reforma.⁵⁹

4.1 Dušobrižnik

Pri nastupu na župničku službu u Milni, pod nadnevkom 10. travnja 1940., zapisao je u župnome ljetopisu: *“Veleč. d. P. Rudan preuzeo je u dužnost da strogo u katoličkom duhu uzgaja narod radom u Katoličkoj akciji, a do potrebe i mogućnosti da pripomogne narodu zadružnim radom.”*

Koliko je, tijekom svojega 25-godišnjega milnarskog službovanja, Rudan uspio u zacrtanim planovima, pokazao je njegov odlazak iz Milne, koji je zabilježen u vjerskom tisku, a također i njegov ukop u Milni.

Pod naslovom *Oproštaj sa župljanima* u *Vjesniku* prvoga hrvatskog sveca čitamo i ovo: *“Njegov rastanak od župske crkve, i mjesta i kuće bio je neopisivo ganutljiv. Sve se je sleglo na obali i mašući pozdravljalo ga, a i parobrod je tri puta na pozdrav svirao. Da sve ne opisujemo, navest ćemo samo njegovu poruku: ‘Dragi moji Milnarani! Na svoj onoj ljubavi, koju ste prema meni, kao svom župniku za 25 godina gojili i onom neopisivom oproštaju, kad ste me sa suzama i ganućem otpratili na parobrod, najljepše Vam i od srca sveg, svima zahvaljujem. Moje će Vas molitve uvijek pratiti. Vi ste moji, a i ja Vaš uvijek ostajem. Bog Vas blagoslovio i udijelio Vam obilje milosti! Zahvalni pozdrav šaljem svima: Hvaljen Isus pozdrav mili - Milnarani, zdravi bili - Marija Vas Majka mila - Sa Josipom v’jek pratila.’ Odani i zahvalni u Kristu Don Petar Rudan - ‘Vaš Minaranin”*⁶⁰

Rudanov sadašnji milnarski nasljednik pripovijeda: *“Prigodom zadnje primopredaje župe vidio sam ga zadnji put. Poslije podne otišao je za Hvar. Mislim da je tada na rivi bila prisutna cijela Milna. Bilo je očito što je don Petar značio za Milnu i koliko su ga Milnarani voljeli. Više se živ u Milnu nije vratio. Vratio se mrtav, po vlastitoj želji, jer je htio počivati uz pokojnu majku i u krugu svojih vjernika. Sudjelovao sam u njegovom sprovodu. Opet su Milnarani pokazali kako nisu zaboravili svog bivšeg župnika ... On im se odužio time što je htio ostati kao mrtav u grobu u njihovoj sredini.”*⁶¹

Već u drugoj godini službovanja u zavičaju zauzao se da bi Bogomolje bilo proglašeno župom - dotad je, naime, bilo neovisna kapelanija - što je, nakon primitka Ordinarijeve odluke, uz pjevanje *Tebe Boga hvalimo*, puku u crkvi priopćio na Novu godinu 1922. U toj je prigodi dao kaligrafski ispisati popis župnika od utemeljenja župe, dotično njezina osamostaljenja od Gdinja, 1745.

⁵⁹ N. SALAMUNIĆ, Agrarna reforma i socijalno-ekonomska situacija na Hvaru između dva rata, *HZ* 6, Hvar 1978, 173-183; R. RADOVANOVIĆ, n. dj. (kao u bilj.18), 44-46.

⁶⁰ *VBNT* 5(1965), 6, 84.

⁶¹ Kao u bilješci 9.

godine. Na tome je popisu Rudan po redu 16. bogomoljski župnik, koji je ondje bio na službi od 8. prosinca 1919. do 7. prosinca 1925.⁶²

Rudan se iz Bogomolja višekratno natjecao - sukladno onodobnoj praksi utemeljenoj na *Kodeksu kanonskoga prava* - na pojedina ispražnjena župna nadarja u biskupiji, kad bi Ordinarijat na njih bio otvorio natječaj. Polaganjem župničkih ispita i preuzimanjem takvih župa u načelu se postajalo stalnim, tj. nepremjestivim, župnikom. Prilažući takvim molbama sve što je trebalo, napominje da ne posjeduje svedodžbe prvih dvaju razreda teologije, nego samo one preostalih dvaju razreda i apsolutorij.

Dok je poglavarova odluka o Rudanovu premještanju iz Bogomolja u Velo Selo bila neopoziva (usp. pogl. 2.7), dotle se ona o njegovu imenovanju župnikom Poljica na Hvaru u veljači 1924. g. nije ostvarila. Ordinarijat je, naime, bio uvažio molbu bogomoljskih župljana koji su željeli da im Rudan i nadalje ostane dušobrižnikom.

U vremenu kad su se naredbe crkvenih poglavara morale izvršavati bez pogovora, vrijedi spomenuti što također nahodimo u Rudanovu bogomoljskom urudžbenom zapisniku. Naime, u studenom 1920. g. Ordinarijat mu je brzojavio: "*Za nekoliko vremena pođite u Sućuraj zamijeniti odsutna dušobrižnika. Javite dušobrižniku u Gdinj neka zamijeni Bogomolje binirajući.*" Puna dva tjedna nakon primitka toga brzojava, bogomoljski (Rudan) i gdinjski (don Jakov Lušić)⁶³ župnici ovako su odgovorili, također brzojavno, Ordinarijatu: "*Radi prijevoznih sredstava, bolesnika i drugo nemoguće zamijeniti Sućuraj. Molimo providjeti drukčije.*"

Bogomoljska župa ima filijalu Selca, udaljenu od župne crkve 6 km. Ordinarijat je za Rudanova župnikovanja povoljno riješio molbu selačkih žitelja, sa župnikovom preporukom, da bi im se jedne nedjelje mjesečno održavala misa u crkvi sv. Ante Opata.⁶⁴ To se mjesečno celebriranje u Selcima - Rudan je u tu svrhu od Velikog župana u Splitu tražio naknadu konjarine - prakticiralo dok je u Bogomolju rezidirao župnik, tj. do 1956. godine. Ordinarijat nije udovoljio Rudanovoj molbi da bi Selca bila imenovana neovisnom kapelanijom, ali mu je bilo odobreno da se učiteljici u Selcima dopusti poučavati školski vjeronauk.

Revnujući za duše i izvan svojega župnog sjedišta - kako smo vidjeli da je bilo i sa selačkom filijalom - nije gubio iz vida pastoralnu skrb ni za one bogomoljske žitelje koji su se trajno nastanili u Lovištu na poluotoku Pelješcu. Nahodimo dvaput ubilježenu Rudanovu molbu dubrovačkom biskupu da bi mogao u Lovištu celebrirati i ispovijedati, što mu je bilo odobreno. Također je u istom predmetu dvaput primio pismeno odobrenje župnika u Vignju, pod čiju je župu spadalo Lovište.

⁶² Taj je popis objelodanjen u: J. KOVAČIĆ, n. dj. (kao u bilj. 47), 44-45.

⁶³ O don Jakovu Lušiću napisana je biografija. Usp. bilj. 17.

⁶⁴ Sagrađena je 1896. g. i dotad se u njoj celebriralo jednom godišnje, na dan njezina naslovnika.

Rudanova zauzetost na području Katoličke akcije potvrđena je u trima njegovim župama.

Svega nekoliko mjeseci nakon nastupa na službu u zavičaju utemeljio je mladenačko društvo Srca Isusova i djevojačko društvo Kćeri Marijinih (molio je Ordinarijat da ga pripoji mjerodavnoj Nadbratovštini u Rimu). Također je u svojoj prvoj godini župnikovanja u Velom Selu osnovao istoimeno djevojačko društvo. Njezine je članice u društvo svečano primio biskup Pušić, kad je ujesen 1926. g. prvi put kao biskup pohodio svoj rodni otok Vis.⁶⁵ Križarsko je pak društvo (za mušku mladež) u Velom Selu osnovao 1935. g. pa su iste godine neki njegovi članovi pribivali u Visu križarskom tečaju, što ga je - na poziv Ordinarijata - vodio agilni križarski djelatnik, pravnik Franjo Grgić.⁶⁶ Što se pak tiče Milne, sam je Rudan pri nastupu u ljetopisu napisao - kako je na početku ovoga potpoglavlja navedeno - da će se angažirati radom u Katoličkoj akciji. Uostalom, predmetna ga literatura registrira među svećenicima - duhovnicima Križarskih bratstava u Hvarskoj biskupiji.⁶⁷

Osim spomenutih vjerskih društava za mladiće i djevojke, što ih je utemeljio kao župnik u zavičaju, ondje je otprije djelovala Bratovština Presv. Sakramenta. Njezini su članovi bili odrasli muškarci: 1922. g. bilo ih je 57, a godinu poslije toga tek 35.

Kameni križ (118 x 50 cm) s natpisom SV. POSLANSTVO O(taca) D(ružbe) I(susove) BOGOMOLJE 15. 3. 1924., na ogradnom zidu crkvenog dvorišta u Bogomolju, do danas podsjeća na održane pučke misije za Rudanova župnikovanja u zavičaju (voditelju pučkih misija o. Petru Perici DI⁶⁸ bilo je za naknadu udijeljeno 100 dinara i kanta maslinova ulja). U prvoj godini njegova župnikovanja u Milni ondje je pučke misije vodio Rudanov rođak dr. fra Metod Rudan OFM "uz stopostotni odaziv Milnarana".⁶⁹

Promičući sakramentalni život svojih župljanja, nastojao je da se ispovijede i pričeste barem o Uskrsu. U tom je smislu kao zavičajni župnik od Ordinarijata tražio "otvorenje sv. vazmenog proštenja" od Blagovijesti do Malog Uskrsa 1922. godine. Slijedeće je pak godine u istu svrhu bio odredio rok od Josipova do polovice travnja te su u navedenom razdoblju u Bogomolju nastupili strani ispovjednici i propovjednici.

⁶⁵ List Dubrovačke biskupije / Službeno glasilo i za biskupiju Kotorsku i Hvarsku, 26(1926), 10-12, 90.

⁶⁶ List biskupije Splitsko-makarske, ujedno službeno glasilo Hvarske biskupije, 57(1935), 11, 96.

⁶⁷ B. NAGY, *Hrvatsko križarstvo*, Zagreb 1995, 68.

⁶⁸ Isusovac sveta života, auktor pjesama *Do nebesa* (1900.) i *Zdravo Djevo* (1904.), žrtva protuvjerske i protunarodne mržnje; kao 63-godišnjaka partizani su ga 1944. g. ubili u Dubrovniku. Usp. J. ANTOLOVIĆ, Isusovac Petar Perica žrtva svirepe mržnje, *Obnovljeni život*, 46(1991), 2, 258-266.

⁶⁹ Kao u bilj. 45.

O Rudanu kao liturgu u zavičaju⁷⁰ nesumnjivo je najvažniji podatak da je na Uskrs 1925. g. započeo celebriranjem na starohrvatskom jeziku, o čemu je ovako izvijestio Ordinarijat: "*Budući da je danas (piše 16. travnja 1925., op.J.F.) Sv. Stolica pokazala svoju blagonaklonost, da dozvoli čitanje sv. mise na staroslavenskom (glagolskom) jeziku, to je potpisani radi prilika, u kojima se amo nalazi (misli na starokatolicizam, o čemu u pogl. 5.1, op.J.F.), započeo dneva 12. t. mj. na Uskrs, da u blagdane pjeva sv. misu na staroslavenskom jeziku.*"

Službujući u zavičaju, Rudan se višestruko iskazao kao branitelj vjere i ćudoređa. U njegovoj je administraciji dokumentirano kad je uređivao zbog održavanja plesa u neprikladne dane. Primjerice, 1920. g. prosvjedovao je na mjesno oružničko zapovjedništvo protiv plesa na Dušni dan. Kako se dvije godine uzastopce održavao ples na Gospu Karmelsku, to je 1924. g. stvar predusreo pravodobnim obraćanjem policiji da se zabrani ples na taj zavjetni blagdan koji se svetkuje iz pobožnosti.

Mjerodavnom policijskom nadležstvu Rudan se obraćao i u pitanju mjesnih krčama, a istu je instanciju u travnju 1923. g. bio zamolio neka "*bi naredilo ovdašnjoj žandarmerijskoj stanici da pripazi na neredu oko crkve*".

Prestanak Rudanove dušobrižničke službe u zavičaju nipošto nije značio svršetak njegove brige za duhovno dobro rodne mu župe. O tome u Rudanovu nekrologu svjedoči - inače nekoć Rudanov župni pomoćnik u Milni - don Drago Lovrić: "*Kad sam dobio na posluživanje excurrento i Tvoje rodno mjesto Bogomolje na Hvaru (bilo je to od 1956. do 1958., kad je Lovrić bio župnikom u Zastrazišću na Hvaru, op.J.F.), odmah si mi pisao i toplo preporučio tu župu, jer u njoj, veliš, još ima duša koje iskreno žude za Bogom.*"⁷¹

U pozdravnom govoru na slavlju 60. obljetnice Rudanova svećeništva 1972. g., onodobni bogomoljski župnik don Ivo Lozić rekao je i to "*da se ovaj čas nalazimo na području župe najmučenije i najmrcvarenije u našoj biskupiji*". Nakon što je u kratku sažetku majstorski opisao ovostoljetnu burnu prošlost bogomoljske župe, naglasio je zašto sve to ističe, obraćajući se slavljeniku: "*Zato da podsjetim, kako su svi ti udarci teško padali na Vaše srce kao svećenika i mještanina. Bol Crkve bila je i Vaša bol; muke Bogomolja bile su i Vaše muke. I dobro mi je poznato, da je najveći dio Vaših svećeničkih molitava, u kojima ste bili pobožni kao dijete, išao Bogu za Vaše Bogomolje. A najveći dio Vaših svećeničkih žrtava bio je namijenjen duhovnom rastu bogomoljske župe - od nevidljivih i samo Bogu poznatih žrtava Vaše nutrine, pa preko logora (o tome u pogl. 5.2, op.J.F.) do materijalne pomoći - posebno zadnje dvije godine, kad ste svu svoju ušteđevinu žrtvovali za materijalni procvat ove crkve.*"⁷²

⁷⁰ Ovdje se još može spomenuti Rudanovo nastojanje da za crkvu nabavi harmonij. Također bilježi tada u ovim stranama općenit običaj čuvanja "Božjega groba", što su prakticirali naoružani mladići.

⁷¹ Kao u bilješci 45.

⁷² Kao u bilješci 30.

U specifičnim poratnim okolnostima, kad je masovnim otpadom od pradjedovske vjere Bogomolje bilo na neslavnome prvom mjestu u Hvarskoj biskupiji,⁷³ Rudan je svaki dolazak u zavičaj - bio je tada milnarski župnik - iskorištavao za djelatnu pastorizaciju. Koristeći se svojim utjecajem poglavito na one s kojima je bio rodbinski povezan, potajno je, po privatnim kućama,⁷⁴ vjenčao barem desetak, otprije samo civilno vjenčanih, bračnih parova i krstio otprilike toliko djece. Točan se broj takvih njegovih intervencija ne može znati, jer dotična vjenčanja i krštenja nisu upisana u bogomoljskim župnim knjigama, što sve govori o onodobnim mjesnim (ne)prilikama upogled (ne)slobodna prakticiranja vjere.

4.2 Upravitelj crkvenih dobara

U brizi koju je vodio oko crkvenih zgrada u zavičaju, Rudan je bio dodatno opterećen činjenicom velikoga siromaštva svojih župljana, što je onda uvjetovalo i posve jadno materijalno stanje njihove crkve. Stoga je bio upućen na često moljenje pomoći za održavanje povjerenih mu župnih objekata.

Svega desetak dana nakon nastupa na župničku službu u zavičaju bila je datirana njegova prva molba za crkvu, naslovljena na Društvo Presv. Olt. Sakramenta u Zagrebu. Od te je udruge - makar dvije i pol godine nakon slanja upravo spomenute molbe - bio primio jedan *velum humerale*. Registrirane su u istom predmetu njegove molbe upućene Milosrdnim sestrama u Zagrebu, Ministarstvu vjere u Beogradu i čak sv. ocu Papi.⁷⁵

U pojedinim su slučajevima dotične molbe bile konkretizirane, kad je molio za određene predmete crkvenog inventara. Tako se dvokratno obraćao društvu za potpomaganje siromašnih crkava u Zagrebu u svrhu nabave baldahina. Od istog je Društva - i to na poticaj Ordinarijata - molio najpotrebitije crkveno ruho za već spominjanu crkvicu u filijali Selca.

---

⁷³ "U razdoblju od 1945. do 1990. g., tj. do uspostave hrvatske vlasti, traje neprestan neprijateljski odnos prema svećenicima i vjernicima u župi, što rječito naviještaju parole na nad vratniku crkve (*Živio drug Staljin!*) i na župnoj kući (*Živila komunistička partija!*). Iako je slično bilo po svoj Domovini, ovdje se zlostavljanje i zastrašivanje isticalo (barem u okviru Biskupije) svom žestinom, a i po tome što se prema kraju komunističke vlasti nije smanjivalo. Ne ulazeći u uzroke te posebnosti (jer ne vjerujemo da se mogu pronaći unutar racionalnog, odnosno znanstveno utvrdivig), može se ukazati na konačnicu: pusta crkva i opustjelo selo." Usp. J. KOVAČIĆ, n.dj. (kao u bilj. 47), 50.

⁷⁴ Spomenuta su se krštenja i vjenčanja obavljala u najskrovitijim dijelovima dotičnih kuća, kako bi - u slučaju bilo čijega iznenadnog dolaska - bila potpuno zajamčena tajnost navedenih vjerskih čina.

⁷⁵ Papa je 1930. g. darovao 20.000 dinara za gradnju nove bogomoljske župne crkve. Usp. J. KOVAČIĆ, n.dj. (kao u bilj. 47.), 39.

Za Rudanova su župnikovanja u zavičaju nabavljena dva nova zvona,⁷⁶ namjesto odnesenih u Prvome svjetskom ratu. Izrađena su u ljevaonici Cukrov u Splitu, a u Bogomolje dovezena 10. travnja 1924. Rudan ih je blagoslovio dopuštenjem Ordinarijata, koji mu je također bio odobrio da crkveni pločnik, koji se sastojao od nadgrobnih ploča, 1920. g. prekrije do danas očuvanim betonskim pokrivačem.⁷⁷

Vodeći brigu o sadašnjoj bogomoljskoj crkvi, Rudan nije bio izgubio iz vida nastojanje oko izgradnje nove župne crkve,⁷⁸ što je bilo aktualno - iako nikad ostvareno - još od 1890-ih godina. Bio je zamolio Nadbiskupski ordinarijat u Zadru da bi kod Namjesništva potražili i njemu dostavili spise i nacrt nove župne crkve. Građevnoj je pak sekciji u Splitu pisao: "*Neka se javi ovom uredu, da li se tu nalaze spisi u poslu gradnje nove župske crkve i nacrt. Ako ne bi tu bio nacrt neka ga se pribavi u Beču ili Zadru.*" S tim u svezi još su registrirane Rudanove molbe za gradnju crkve upućene u Beograd Ministarstvu vjera i Nunciju. Prikupljajući sredstva za namjeravanu gradnju nove ž. crkve, također je molio milodare od trojice bogomoljskih iseljenika u Argentini te od hvarškoga Stolnog kaptola i đakovačkog biskupa dr. A. Akšamovića.

Jedan od uzroka posve slaba novčano-gospodarskog stanja bogomoljske crkve bilo je nepodmirivanje dugova njezinih dužnika. Stoga je Rudan konkretno pozivao one koji su crkvi dugovali naknadu za gašeno vapno i suhe smokve. Da bi doskočio kronično praznoj crkvenoj blagajni, došla je do izražaja njegova domišljata ljubav. Bio je, naime, pozvao vlasnike ljetnih trata (=mreža potegača) neka bi usvojili običaj, inače prihvaćen na otoku, te bi dio od ulova ribe primala crkva, kao da je suvlasnik dotičnih mreža. Također je - s popustom od 35% - za crkvu bio nabavio kotao, namijenjen pečenju rakije, isplaćen 9.000 dinara 1925. godine.

Što se tiče bogomoljskih župnih zemljišta, o tome je već bilo riječi u pogl. 2.7., kad je prikazana Rudanova odlučnost u obrani crkvene imovine, konkretno uzurpacije zemljišta zvanoga Dub. S tim u svezi bilo je i dramatičnih događaja, kad je Rudan tražio zakonsku zaštitu. U ožujku 1921. g. trima je naslovnicima (Civilno povjereništvo Hvar, Ordinarijat i Oružničko zapovjedništvo Sućuraj) brzojavio: "*Sinoć silom i prijetnjama nekolicina navalili na Župski ured tražeći nekoje spise od Ureda, prijeti se životu župnika i zatvoriti crkvu, moli se zaštita, u narodu strašno ogorčenje, može biti krvi.*" Radilo se, naime, o zapisnicima skupštine svih župljana na poziv crkvinarstva, u svrhu uređenja crkvenog zemljišta.

Već je istaknuto (2.1) kako je Rudanovim nastojanjem i njegovim djelatnim sudjelovanjem u Velom Selu sagrađen zvonik prinosima župljana u novcu i moštu. Također je obnovio župnu crkvu i oko nje zasadio borovu šumu. Od posljedica bombardiranja u Drugome svjetskom ratu stradala je freska koju je

⁷⁶ Već objavljeno u literaturi. Kao u bilj. 75.

⁷⁷ Već objavljeno u literaturi. Usp. J. KOVAČIĆ, n.dj. (kao u bilj. 47.), 44.

⁷⁸ O tome vidi J. KOVAČIĆ, n.dj. (kao u bilj. 47.), 38-39.

Rudanovom zaslugom u veloselskoj crkvi bio naslikao slikar i grafičar Frano Baće.⁷⁹

I u Milni se, sebi svojstvenom revnošću i zauzetošću, afirmirao također i na materijalnom području, pobrinuvši se da časne sestre dobiju prikladnu zgradu za svoj smještaj (usp. pogl. 3.2). Imajući financijsku potporu milnarskih iseljenika, brinuo se za održavanje njemu povjerenih župnih objekata.

5. Branitelj pravovjerja

Svaki svećenik, samim time što po službi javno naučava, uključno je branitelj pravovjerja (vjere i ćudoređa), poglavito jer nastupa u ime Onoga, koji je najavljen kao "*znak kojemu će se protiviti*" ili, u nekim prijevodima, "*znak osporavan*" (Lk 2,34). Obrana pravovjerja posebno je aktualna kad u javnom i političkom životu više dolazi do izražaja otvoreno suprotstavljanje evanđeoskim zasadama.

Rudanova dušobrižnička služba odvijala se upravo u takvim vremenima. Spomenuto suprotstavljanje u manjoj je mjeri započelo već u prvoj Jugoslaviji - Rudan postaje župnikom svojega zavičaja upravo 1919. g. - da bi u onoj drugoj, posebno u neposrednim poratnim godinama, dostignulo svoj vrhunac. Uza svc to - ali i upravo zbog takvih okolnosti - Rudan je hrabro opsluživao svetopisamske preporuke glede hrabra nastupa u obrani vjere i ćudoređa. (Usp. Iz 58,1; 2 Tim 4,1-5).

Službujući u zavičaju, Rudan je doslovce bio branitelj pravovjerja pred nasrtajem starokatoličkoga krivovjerja, koje je podupirao onodobni protukatolički i protuhrvatski beogradski režim.⁸⁰ Kao pak milnarski župnik, Rudan je neustrašivo ustao u obranu pravovjerja (konkretno sakramentalnosti ženidbe) pred bezbožnim komunizmom, također u beogradskoj, protuvjerskoj i protunarodnoj, režiji, kao što je bio već spomenuti starokatolicizam.

5.1 Protiv starokatoličkoga krivovjerja

Kad je Rudan pri samome svršetku 1919. g. nastupio na dušobrižničku službu u zavičajnome Bogomolju, ondje je već nekoliko godina boravio, također domorodac, Juraj (fra Ivan) Barbarić (1882.-1951.), nekoć član Franjevačke provincije Presv. Otkupitelja. Bio je među svećenicima koji su tijekom Prvoga svjetskog rata bili zahvaćeni vrtlogom tzv. žutog pokreta (=agitacija protiv

⁷⁹ Njegova zidna slika u Velom Selu na Visu spominje se u njegovoj biografiji. Usp. *Hrvatski biografski leksikon* 1(A-Bi), Zagreb 1983, 328.

⁸⁰ Što je dotični režim namjeravao učiniti pomoću te Starokatoličke Crkve, jasno nam je iz obrazloženja kojim ju je NDH 1942. g. zabranila: "*Beograd je htio pomoću te Crkve razdvojiti vjersko i nacionalno jedinstvo hrvatskog naroda.*" Usp. S. ALEXANDER, *Trostruki mi t- Život zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca*, Zagreb 1990, 66.

svećeničkog celibata), tim više što mu se - kao gvardijanu u Živogošću - 1913. g. rodilo dijete. Slijedeće ga godine nahodimo nastanjena u zavičaju. Bilo mu je dopušteno boraviti izvan samostana, ali ne i slaviti misu na području Hvarske biskupije.

Znakovito je kako Rudanov prvi upis u bogomoljskome urudžbenom zapisniku 13. prosinca 1919. g. sadrži pitanje Ordinarijatu - odgovorio je niječno - smije li blagosloviti kuću "*apostati ab Ordine Barbariću*". Iz navedenoga Rudanova izvora doznajemo da je Barbarić 1922. g. istupio iz Katoličke Crkve, zajedno sa suložnicom, s kojom se po starokatoličkom obredu vjenčao 1924. godine. Nadalje, kako je iste godine bezuspješno tražio da bi u Bogomolje došao starokatolički svećenik iz Zagreba. Rudan je u dva navrata (1921. i 1924.) obznanio crkvenu i građansku vlast kako se Barbarić nedolično vladao u župnoj crkvi i oko nje.

Sva je Rudanova 6-ogodišnja dušobrižnička služba u zavičaju bila u znaku borbe protiv starokatoličkog utjecaja, što se najbolje vidi iz njegova urudžbenog zapisnika. Česta su u tom smislu njegova obraćanja Ordinarijatu, kojega je svakoga mjeseca izvješćivao o starokatolicima u mjestu. Jednom je tako priopćio kako je apostata Barbarić kazivao oružničkom časniku u mjestu da može slaviti misu u župnoj crkvi, jer da mu je to pisao M. Kalođera.⁸¹ Višekratno je, makar i bezuspješno, Rudan nastojao kod građanskih vlasti da bi spriječili Barbarićevo suložništvo.

Rudan je također bio izvijestio Ordinarijat o "*izjavi nekih reformista iz ove župe*", svojedobno objelodanjenoj u starokatoličkom glasilu 1922. godine. Tu je izjavu - u kojoj se traži bogoslužje na narodnom jeziku i ukidanje celibata - potpisao Odbor za uspostavljanje katoličke (naime, starokatoličke) hrvatske župe u Bogomolju, sastavljen od devetorice mještana, među kojima je bio i Barbarić.⁸² Slijedećih je mjeseci Rudan mogao javiti Ordinarijatu kako su pojedinci opozvali svoje potpise na toj izjavi "*za reformni pokret i narodnu crkvu*".

U svojem protukatoličkom radu Barbarić nije mirovao. Nekoliko mjeseci prije Rudanova odlaska iz Bogomolja bio je začetnik molbe "*od 130 potpisa patvorenih za osnutak starokatoličke župe*". Zatim se protiv Rudana brzojavno tužio Velikom županu u Splitu, koji je na opetovano Rudanovo traženje prijepisa dotične tužbe odgovorio da njemu ništa nije stiglo.

Želeći biti informiran o starokatoličkom pokretu, Rudan je od splitskoga Ordinarijata molio i dobio "*Biskupovu poslanicu i zapisnik zagrebačkog redarstva u poslu sablazni M. Kalođere*". Preko Nadbiskupske kancelarije u

⁸¹ Otpali rimokatolički svećenik, od 1924. g. prvi biskup Hrvatske starokatoličke Crkve. Njegovu biografiju vidi u: I. OSTOJIC, *Splitski kaptol u Splitsko-makarskoj biskupiji*, Split 1977, 158-159.

⁸² Objavljeno u starokatoličkom glasilu *Preporod* br. 5/1922. i ponovno (ciklostilom) u novome starokatoličkom glasilu: *Hrvatski katolički glasnik* br. 4/1985, 21-22.

Zagrebu dostavio je svoj dopis o starokatolicima, s molbom da bi ga objavili u *Katoličkom listu*.⁸³

Upoznat ćemo se sa sadržajem odužeg dopisa što ga je Barbarić objavio u starokatoličkom glasilu 1924. godine. Te je, naime, godine utemeljena Hrv. starokatolička Crkva pa je to nasumnjivo bio dodatni poticaj Barbariću da pojača svoju protukatoličku djelatnost. Spomenuti članak Barbarić je naslovio: *Ludačko mahnitanje jezuita*. Riječ je o p. Petru Perici DI⁸⁴ koji je te godine održao pučke misije u Bogomolju (već spomenuto pod 4.1).

Na početku svojega članka Barbarić izjvaljuje kako bi se mogla napisati debela knjiga o nečovječnim postupcima popova latinaša protiv mjesnih starokatolika. Nastavlja tvrdnjom da pučanstvo nije smalaksalo, ali teško podnosi progonstva i poniženja od spomenutih popova latinaša (očito je da tu uglavnom misli na Rudana!).

Dalje doslovce piše: "*Poslaše nam još u ožujku (ovo je objelodanjeno u kolovozu, op.J.F.) nekoga jezuita P. Pericu. Što je taj čovjek govorio i radio tomu se svaki živ čudio. Jednoga dana sa školskom djecom pravili su obhod oko cijeloga sela sa zvonjavom zvona i nošenjem velikoga raspela uz pjevanje raznih jezuitskih pjesama za obraćenje n o v i h k r i v o v j e r a c a* (spacionirano u izvorniku, op. J.F.). *Dva dana kasnije naredio je misionar Perica mladićima da dođu pred večer u crkvu, jer da se ima nešto važna obaviti. Kad je mladost došla, već je bio spravljen od česmine izdjelan dugi križ i spravljena nekakova kruna od trna sa više konopa. Na čudo prisutnih O. Jezuita i mjesni župnik Don Petar Rudan izuše se sasma bos i Jezuita bosonog naredi da ga svežu konopom. Kad su ga svezali konopom, naredi da mu stave krunu od trnja na glavu po tom je sam*

⁸³ *Katolički list* (tjednik koji je izlazio u Zagrebu) nije tiskao spomenuti Rudanov dopis, poslan polovicom lipnja 1924., a razlog tome nazrijevamo u samome listu pod nepotpisanim člankom *Agitacijske metode starokatolika*, u kojemu prve dvije rečenice glase: "*Sa više strana dobivamo dopise o agitaciji starokatolika. Tih dopisa ne možemo u cjelosti da uvrstimo, jer nam to ne dopušta već sam prostor lista, a onda su i rezultati starokatoličke agitacije tako minimalni, da se doista ne isplati opširnije o njima pisati.*" Usp. *Katolički list* 75(1924) 26, 307 (26. VI. 1924.).

⁸⁴ Vidi bilj. 68. - Nakon što je u starokatoličkom *Preporodu* bio tiskan članak, u kojemu se govorilo i o o. Perici, dotični je isusovac poslao s tim u svezi svoj pismeni osvrt, koji je don Petar Rudan uveo u urudžbeni zapisnik i proslijedio Ordinarijatu. Međutim, toga pisma o. Perice danas nema u hvarskome Biskupskom arhivu, makar je njegov primitak svojedobno bio registriran u urudžbenom zapisniku Ordinarijata. Tako se, uostalom, postupilo i s Rudanovim dopisom kojim je Ordinarijatu bio dostavio prijepis istoga članka, na koji se osvrnuo o. Perica, ali ni toga Rudanova prijepisa u arhivu nema. Da to nisu takvi usamljeni slučajevi, svjedoče nam ove dvije objavljene rečenice: "*Nažalost već su se izgubili mnogi dokumenti, pa i oni koji su bili provedeni kroz urudžbenie zapisnike Biskupskog ordinarijata u Hvaru. Ostale su upisane samo pojedine šture rečenice, u kojima je u najkraće označen sadržaj spisa.*" Usp. J. BOGDAN - A. V. MARDEŠIĆ (priredili), *Don Grgo Bučić - uzor kreposti i samoprijegora*, Split 1995, 67.

naprtio na ramena dugi izdjelani križ i naredio dvojici mladića da ga jedan s jedne strane a drugi s druge drže za konop. Osim toga svezaše ruke još dvojici mladića i jednom staviše trstiku u ruku dok drugoj dvojici privezaše priječnicu preko ramena, na koju privezaše im ruke i tako se u procesiji pred zapad sunca uputiše preko sela pjevanjem pokorničkih pjesma dok su gosp. Jezuit i župnik bosonogi izmjenice nosili dugi česnimov križ na ramenu. Pučanstvo se uopće silno uzrujalo, jer da ih tom m a š k a r a d o m (spacionirano u izvorniku, op. J.F.) drže popovi za luđake. Ipak se s naše strane ništa nekoretna nije počinilo.”⁸⁵

U nastavku pripovijeda kako su misije završile u nedjelju velikom teoforičnom procesijom oko mjesta, uz sudjelovanje okolnih župnika. U procesiji da su se također nosili svi svetački kipovi i slike koje župna crkva posjeduje. Navodi da je nakon održanih misija postavljen spomen križ s natpisom (o tome je križu bilo riječi u 4.1).Evo još jednoga doslovna odlomka iz Barbarićeva članka: “Što je pak O. Jezuita u svojim večernjim i jutarnjim propovijedima drljao to je i najprostije ljude gnjusilo. U glavnom je napadao na našeg biskupa (Marka Kaloderu, op. J.F.) i dokazivao kako mi uopće sve bacamo pod noge. U jednoj propovijedi naredio je bio da se otvore svi veliki kipovi te kipu Gospinu da se digne iz ruke krunica i skapular, jer to mi sve zabacujemo, Srce Isusovo da se pokrije jer mi u to ne vjerujemo, drugomu kipu Gospinu, da se digne ljiljan iz ruke, jer mi ne priznajemo Bezgrješnog Začeca, itd. Čitao je sa žrtvenika razne izvje blagopok. biskupa Strossmayera i dokazivao, kako mi lažno ističemo istoga kao bivšeg borca protiv nepogrješivosti papine.”⁸⁶

Iz daljnega Babarovićeve teksta doznajemo što nam je već poznato iz Rudanova uredovanja. Rudan je, naime, od mjerodavnih građanskih vlasti tražio “da ukop novorođenčeta rasfratrice Barbarića bude u mjestu za inovjerce”. Inače se u Rudanovu uredovanju susrećemo s njegovim intervencijama kad su se Barbariću rađala - kako Rudan redovito kvalificira - nezakonita djeca. Tako je i Ordinarijatu, javljajući Barbarićevu ženidbu, naglasio kako nije najavio prijelaz u Starokatoličku Crkvu a po njezinu se obredu vjenčao.

Daljnji razvoj situacije sa starokatolicima u Bogomolju prelazi okvir Rudanova službovanja u zavičaju, a inače je već prikazan u literaturi.⁸⁷ Da je Barbarićev slučaj - starokatolicizam je, inače, bio početak razdora u, do tada vjerski kompaktnome, Bogomolju - teško pogađao Rudana, dokazuje nam njegov postupak u prigodi Barbarićeve smrti. Rudan je, naime, tada bio povjerovao općerazglašenoj vijesti da je Barbarić pred smrt opozvao svoju zabludu i pomirio

⁸⁵ J. I. BARBARIĆ, Luđačko mahnitaje jezuita, *Preporod - Vjesnik Hrvatske Starokatoličke Crkve* 5(1924), 9-10, 4-5.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ J. FRANULIĆ, n.dj. (kao u bilj. 4), 237-238; ISTI, *Skrajne pogubna zabluda / Jedan pogled u jugokomunističku prošlost*, Makarska 1994, 68-70.

se s Rimokatoličkom Crkvom. Spremno je tada u tom smislu Barbarićevoj rodbini bio uputio brzojav, ne krijući radost zbog njegova navodna obraćenja.⁸⁸

Navedimo i to kako je u tisku zabilježeno Rudanovo pribivanje biskupskom ređenju msgr. Mihovila Pušića u Hvaru 21. rujna 1926.⁸⁹ Rudan je - tada već na službi u Velom Selu na Visu - u toj prigodi slušao kako je dotadašnji kaptolski vikar u pozdravnom govoru novome biskupu prikazao "*stanje biskupije osobitim obzirom na nastale žalosne pokrete za pravoslavlje u Visu i za starokatolike u Bogomolju*".⁹⁰

5.2 Protiv bezbožnoga komunizma

Po sebi se razumije da Rudanova djelatnost kao branitelja pravovjerja protiv bezbožnoga komunizma intenzivnije počinje tek s 1945. godinom. Vrijedi, međutim, naglasiti kako njegov, moguće i prvi u životu, susret s komunizmom datira upravo iz vremena njegova službovanja u zavičaju. U svojem, naime, već spominjanome urudžbenom zapisniku pod nadnevkom 30. lipnja 1921. ubilježio je poziv mjesnim vlastima i ustanovama na bogoslužje u zahvalu "*na sretnom spašenju od razbojničke komunističke zavjere*" tadašnjega regenta Aleksandra Karađorđevića. Iste godine, 10. kolovoza, bilježi primitak dopisa Pokrajinskog Namjesništva "*u poslu komunizma da se oglasi s oltara*".

Daljnje spoznaje o bezbožnom komunizmu, i u tom smislu određene smjernice, crpao je Rudan iz tiskanih korizmenih pastirskih pisama hvarskoga biskupa msgr. Pušića.⁹¹

U svojem pismu iz 1933. g. Pušić prvi put spominje protuvjerske pokušaje po cijelome svijetu pa i u nas: "*Glavni su im organizatori zlokobni ruski boljševici.*" Poziva se na Papu koji napominje "*kojim se sve sredstvima imademo oprijeti toj novovjekov barbarskoj najezdi*". Napominje kako se očito vidi da bi neki htjeli uvesti i kod nas žalosno stanje što ga masoni, udruženi socijalisti i komunisti nastoje uvesti u Španjolskoj i Meksiku.⁹²

Slijedeće pak godine u korizmenom pismu doslovce navodi sve razvratne elemente, boljševike, komuniste, anarhiste, "*koji mjesto reda i pravice donose sa*

⁸⁸ Povijesna je pak istina ovo: onodobni bogomoljski župnik don Boris Bošković umirućem je Barbariću, koji je bio u besvjesnu stanju, samoinicijativno podijelio uvjetno odriješnje, zbog čega su ga čak ukorili starokatolički svećenici koji su bili došli sprovoditi Barbarića. Usp. J. FRANULIĆ, n. dj. (kao u bilj. 87), 68-69.

⁸⁹ *List Dubrovačke biskupije / Službeno glasilo i za biskupije Kotorsku i Hvarsku*, 26(1926), 10-12, 88.

⁹⁰ Isto, 89.

⁹¹ Pušićevi navodi o komunizmu iz njegovih ciklostiliziranih okružnica u istom razdoblju, naime od 1933. do 1941. g., objelodanjeni su u: J. FRANULIĆ, n.dj. (kao u bilj. 17), 212-215.

⁹² *Pastirsko pismo Mihe Pušić, biskupa hvarskog, bračkog i viškog svećenstvu i vjernicima svoje biskupije za g. 1933.*, Split 1933, 13, 16.

sobom nove ruševine i nepravde".⁹³ U korizmenom pismu za 1935. g. u samome početku spominje "zlotvorna nastojanja organiziranih 'bojovnih bezbožnika'", zatim bezbožni i bezvjerski socijalizam i komunizam.⁹⁴

Najviše je prostora biskup Pušić posvetio komunizmu 1936. g., u korizmenom pismu kojemu je tema apostolat Katoličke akcije. Konstatira da su "protivnici vjere svojom bezobzirnošću uzeli maha po našim mjestima". Piše kako komunistički vođe, koji dobivaju upute iz Moskve, nemaju prečega posla nego napadati Crkvu i svećenstvo. Njima je glavno da se ne širi vjera, oni hoće rušiti svaku vjeru i moral, pokušavaju loviti u mutnom. Masoni i komunisti "i kod nas, kao u Španjolskoj, Meksiku, Francuskoj, složno rade proti kat. vjeri."⁹⁵

U svojim tiskanim korizmenim pismima uopće zadnji put, makar i neizravno spominje komunizam, kad se - apostrofirajući Isusove riječi o lažnim prorocima - 1941. g. pita: "Zar se ne nalazi dandanas i po našim mjestima takvih lažnih proroka, koji šire bezvjerstvo i nemoral."⁹⁶

Već otprije izgrađen i učvršćen kao branitelj pravovjerja protiv starokatoličkog krivovjerja, Rudan je bolje uviđao zloću bezbožnog komunizma, osuđenoga 1937. g. enciklikom Pija XI. "Divini Redemptoris". Usvajao je stajališta svojega poglavara biskupa Pušića, koji je u svojim antikomunističkim istupima dijelio stavove hrvatskog episkopata, predvođenoga zagrebačkim nadbiskupom dr. A. Stepincem.

On je, uostalom, 1940. g. komunizam otvoreno nazvao krivovjerjem (herezom): "Hvala Bogu, mogu reći, da istinski Hrvati nemaju s komunizmom posla, nego je sve to trulež uvezen od drugud. Ja sam uvjeren da će ga hrvatski narod odbaciti i istrijebiti prije ili kasnije iz svoje domovine. Na svaki način borit ćemo se protiv njega, sve dok u nama bude daha, a na pomoć Majke Božje računam, jer nema gore hereze nego je crvena, pa će je ona istrijebiti kao što je i sve druge u našem narodu."⁹⁷ Teoretski osposobljen upravo navedenim istupima biskupa Pušića i nadbiskupa Stepinca, Rudan se praktički ponio kao branitelj pravovjerja pred bezbožnim komunizmom. Učinio je to konkretno, neustrašivo braneći sakramentalnost ženidbe, osuđujući novouvedenu praksu samo građanskog vjenčanja. Za takav svoj istup Rudan je imao uporište u proglašenim stavovima mjerodavnih crkvenih poglavara.

U srpnju 1945. g. nadbiskup je Stepinac u svojoj okružnici osudio novo zakonodavstvo o samo građanskom braku i ponovio katolički nauk o ženidbi:

⁹³ Pastirsko pismo Mihe Pušića ...za g. 1934., Split 1934, 31.

⁹⁴ Pastirsko pismo Mihe Pušića ...za g. 1935., - Poglavitna Kristova nauka, Split 1935, 1, 25, 26, 28.

⁹⁵ Pastirsko pismo Mihe Pušića ...za g. 1936. - Apostolat Katoličke akcije, Split, 1936, 27, 33, 34, 35, 36, 38.

⁹⁶ Pastirsko pismo Mihe Pušića ...za g. 1941. - Duhovna obnova u Kristu i po Kristu, Šibenik 1941, 21.

⁹⁷ F. GLAVINA, Nadbiskup Stepinac u svjetlu arhivskih izvora, Nedjeljna Dalmacija 24(1995), 1261, 40 (30. VI. 1995.).

“Građanski brak koji sklope katolici nevaljana je i grešna veza, a svaki slijedeći brak za života bračnoga druga je prilježništvo, težak grijeh pred Bogom.”⁹⁸ Iste se godine u rujnu, u Pastirskom pismu biskupa Jugoslavije, o istome predmetu uz ostalo čita: “Kršćanskom je braku oduzeta svetost time, što je putem prakse uveden građanski brak.”⁹⁹ U svojem obrambenom govoru pred komunističkim sudom u listopadu 1946. g. nadbiskup je Stepinac o tome izrekao nekoliko rečenica, od kojih prva glasi: “Protiv ogromne većine naroda uveli ste civilni brak.”¹⁰⁰

Rudanovo suđenje i tamnovanje ovako je, još za njegova života, u svesku svojih zapažanja opisao Milnaraniin don Ivan Babarović: “Bio je predveden pred Narodni sud u Splitu, izdržao dvije godine logovoranja u Staroj Gradiški,¹⁰¹ bio

⁹⁸ S. ALEXANDER, n. dj. (kao u bilj. 80), 90.

⁹⁹ M. LANDERCY, *Kardinal Alojzije Stepinac*, Đakovački Selci 1989, 126.

¹⁰⁰ Isto, 160. - Raspoloženje pučanstva u dotičnome predmetu najbolje očituju tada pjevani stihovi, makar se zbog njih sudski odgovalalo: “Ja se neću vjenčat na kotaru, već u crkvi na Božjem oltaru.”

¹⁰¹ U popisu o. I. J. Boraka OFM Cap, što ga je sastavio 1955. g. po izlasku iz logora Stara Gradiška, navodi se 211 svećenika raznih biskupija (od kojih 76 iz Zagrebačke nadbiskupije) i redovničkih zajednica, koji su u njegovo vrijeme prošli, na duže ili kraće vrijeme, kroz Staru Gradišku. Usp. S. KOŽUL, *Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb 1992, 508 (7). - Zagrebački kanonik dr. V. Nuk zabilježio je po sjećanju 66 svećenika zavičajne nadbiskupije koji su u njegovo vrijeme prošli kroz starogradiški logor. Isto, 510 (18).

O stradanju svećenstva u Staroj Gradiški vidi: V. NIKOLIĆ (priredio), *Stepinac mu je ime I*, Zagreb 1991, 406. Ondje se, među ostalim, čita i ovo: “U Staroj Gradiški jednog su svećenika u dvorištu logora ugurali agenti OZNE u jedan dezinfektor, koji je nekad služio vojsci za dezinfekciju rublja, pa su ga, onako skvrčena i bez dovoljno zraka, držali zatvorena 24 sata. Svećenik je unutra poludio.”

Svećenik Zadarske nadbiskupije don Eugen Konatić tamnovao je u Staroj Gradiški “u društvu dvije stotine isto tako kažnjenih svećenika ... Don Eugen je osuđen na 7 godina od čega je skoro četiri godine u Staroj Gradiški kopao zemlju, kalupirao opere i pekao ih. Radili su to na jednom vlasnicima oduzetom imanju u Okučanima.” Usp. *GK* 34(1995) 32, 6.

O. J. Visković OFM, koji je svoje 15-godišnje tamnovanje u Staroj Gradiški opisao u knjižici *Sjećanja s robije*, spominje se da je s njime “samo u Staroj Gradiški robijalo oko 200 svećenika. Najveći broj njih ostao je čvrst pred svim trpljenjima, a mnogi su u tamnicama umrli - ‘uspravni’” Usp. *Narod* 2(1996) 20, 20. - 15-ogodišnje robijanje u Staroj Gradiški izdržao je i svećenik Hvarske biskupije don Stjepan Bojanić. Usp. J. FRANULIĆ, n. dj. (kao u bilj. 87.), 41-42.

Josip Bilušić, bivši hrvatski politički zatvorenik, ovako govori o starogradiškom logoru: “Stara Gradiška je bila tvornica za raspamečivanje, koju je konstruirao trust monstruoznih komunističkih mozgova. Sedam godina koliko sam proveo u Staroj Gradiški značilo je sedam godina leda, žege, gladi, batina, krvarenja, dima, štakora, zmija, silovanja, ubojstva. Bio sam nedavno kao turist na Golom otoku. To je dječji vrtić u odnosu na Staru Gradišku. Tamo gledate Velebit, gledate more. U Gradiški niste gledali ni u što drugo nego u zid. Hodnici u koje ne dolazi sunce. Povremeno sat šetnje, i

je osuđen također na internaciju u Kninskome kotaru, ali za internacije dobio je amnestiju ... Prezelantan je propovijedao u crkvi oštrije, radi česa je dopao logora. U logoru se je držao junački iako je već bio prošao šezdesetu i bio dosta ogluhnuo. U Kninu je živio u franjevačkome samostanu kao internirac, propovijedao i pomagao u duhovnoj pastvi ... Poslije logorovanja i internacije don Petar se povratio drugom polovicom god. 1951. opet u Milnu.”¹⁰²

Rudanovu kninsku internaciju na njegovu je sprovodu u svojemu nekrologu spomenuo don Drago Lovrić: *“Kasnije sam Te slučajno sreo u Tvojjoj najvećoj osamljenosti prigodom izdržavanja kazne, u kninskom franjevačkom samostanu. Na putu u moje rodno mjesto, Prominu, prošao sam kroz Knin i sreo Te dok si išao u zvonik, da zazvoniš Pozdravljenje u podne. Iznenadio sam se, a Ti si poletio k meni i zagrlio me kao da grliš preko mene cijeli rodni otok.”* (Lovrić je tada bio župnikom u Zastrazišću na Hvaru, op. J. F.).¹⁰³

Da su Rudana kao branitelja pravovjerja pred nastupajućim bezbožnim komunizmom tako doživljavali sami komunistički vlastodršci, najbolje nam pokazuje podatak da je njihova tajna policija OZNA (=Odjel za zaštitu naroda) već 1945. g. nadzirala i njega i njegove župljane u Milni.¹⁰⁴

---

natrag u zatvoreni prostor. Nekoliko minuta kupanja vrućom vodom, i zatim pola sata stajanja pred vratima na ledu, tako da se mokri i goli tresete i čekate upalu pluća. Avitaninoza i skorbut. Bolje je ne razmišljati o tome što sam ja prošao. Provlačio sam zavijeni papirić kroz rupu između poda i vrata i disao na njega ... Nevjerojatno je, uistinu, što je čovjek tamo mogao proživjeti ... Uglavnom su bili užasni uvjeti. Radio sam u stolariji, u pilani, u nekakvim golubarnicima. To je najgori zatvor uopće, nigdje nema goreg zatvora ... Prema Gradiški, Lepoglava je hotel.” Usp. Nedjeljna Dalmacija 24(1995) 1269, 38(25. VIII. 1995.).

¹⁰² Kao u bilj. 54.

¹⁰³ Kao u bilj. 45.

¹⁰⁴ J. GRBELJA, Crvena olovka o listu “Gore srca”, GK 34(1995) 7, 13.

6. Pučki pjesnik

Najstariji nam poznati pokazatelj o Rudanovoj pjesničkoj djelatnosti pada u njegovu zrelu dob, naime iz vremena njegova župnikovanja u Velom Selu (1925.-1939). Ondje je spjevao pjesmu Gospi od Veloga Sela, koju donosimo u slijedećem poglavlju. Uvažavajući pak klasičnu postavku da se pjesnik rađa a govornik postaje (*Poeta nascitur, orator fit*), opravdano možemo pretpostaviti - premda u tom smislu zasad nemamo pouzdanih podataka - da se kao pučki pjesnik okušao već u svojoj najranijoj dobi.

Ispisao je mnoge pjesme isključivo nabožna karaktera. I njegove su propovijedi - okvalificirane kao govor srca srcu - bile pune pučkoga pjesničkog šarma. Svojom neposrednošću osvajale su poput onih sv. župnika arškoga.

Pod ovo bi se poglavlje svojom tematikom svodila i dva slijedeća poglavlja, koja sadrže Rudanove pjesme posvećene Gospi i sv. Josipu. To su nesumnjivo dvije najpoznatije i najviše izvođene Rudanove pjesme. Također su svojedobno bile jako zapažene njegove oduže pjesme što ih je bio spjevao u prigodi mladomisničkih slavlja dvojice svećenika koji su pod njegovim vodstvom došli do oltara.

Makar ga nikada nije napuštala prirodna vedrina i optimizam, Rudanov je životni put - rođen je bio na bivši blagdan Našašća sv. Križa! - bio obilježen križem, trpljenjem zbog vjere (= *confessor fidei*) i posvemašnjim predanjem u volju Božju, kako je napisao u svojoj pjesmi o Raspetoj Ljubavi:

*Ljubav Križa dokaz je najveći:
Isus ljubi na Križu trpeći.
I moj dokaz ljubavi će biti:
Križ uzeti, Isusa slijediti!*

*Gospodine, što je bolje meni
To Ti znadeš - mene se spomeni,
Da u svemu vršim volju Tvoju
I da tako spasim dušu svoju.*

*Muka Križa, Kristova pobjeda,
Krist sa Križa svakom propovijeda:*

*Tko Križ nosi, mene slijedi, prati,
U raju će sa mnom kraljevati!*

*O Isuse, Bože moj propeti,
A na Križu za me razapeti;
Tvoj križ svet je za me otkupljenje,
Tvoje rane moje su spasenje.*

*O Isuse, Ti si ljubav moja,
Daj da budem i ja ljubav Tvoja.
U ljubavi Tvojim želim biti,
U njoj uvijek živjet i umrijeti!*

Sukladno riječima F. Kafke da je pisanje oblik molitve, to se *a fortiori* može reći za religozno pjesništvo (usp. Augustinovu: "*Tko pjeva, dvostruko moli!*") Stoga nam je shvatljivo da je Rudan upravo navedenu pjesmu stalno sa sobom nosio u Časoslovu. Papir, ne kojemu je ispisana dotična pjesma, požutio je i istrošen od velike uporabe. Jednako vrijedi i za slijedeću pjesmicu o Božjoj providnosti, koja je također bila njegov *vade mecum* u svećeničkom oficiju:

*Svemogućstvo Tvoje, Bože,
U potrebi nek pomože.
Tvoja ruka sve mi dala,
Tebi, Bože, uvijek hvala.*

*Dobrotvor'ma Ti naplati,
Bože dragi, Ti im vrati!*

7. Gospin štovatelj

Rudanova zavičajna župa - u njoj je također župnikovao - te one u Velom Selu i Milni posvećene su Gospi, koju je cijeloga svojeg života odano štovao, promičući njezinu slavu. Zsigurno je rastu njegove pobožnosti prema Mariji uvelike pogodovala jedna činjenica: od svojega je djetinjstva bio očevicem velikoga broja hodočasnika ne samo s istočnoga dijela otoka Hvara nego također iz Makarskog primorja i s poluotoka Pelješca u svoju zavičajnu crkvu. Makar takvom nije nikada proglašena, bila je zavjetno svetište Gospe Karmelske. Ona se u Bogomolju časti od utemeljenja župe, dotično njezina osamostaljenja od Gdinja, 1745. g.¹⁰⁵ o čemu do danas svjedoči obilje zavjetnih darova.¹⁰⁶

Rudanovo se svećeništvo odvijalo pod posebnom Marijinom zaštitom i zagovorom. Na njezinu najveću svetkovinu - Veliku Gospu - 1912. g. bio je zaređen za svećenika. Proslavu pak svoje Zlatne i Dijamantne mise održao je na (danas liturgijski nepostojeću) osminu Velike Gospe, tj. 22. kolovoza, na spomendan BDM Kraljice.

Na spomen-sličici njegove Zlatne mise čitamo:

*Gospe draga, na svemu ti hvala,
Na milosti, koju si mi dala,
Tvoja Sinka svećenikom biti,
Pedeset mu godina služiti.*

*A kad meni zadnji časak dođe,
Da mi duša k svomu Bogu pođe,
I tada ćeš, Gospe, sa mnom biti,
Ti me ne ćeš nikad ostaviti.*

U prigodi pak svoje Dijamantne mise na spomen je sličici dao otisnuti da je Bogu prikazuje "pod zaštitom Bezgrešne i sv. Josipa" navodeći ove stihove:

*Tebi Bože, slava hvala
Tvoja milost sve mi dala,*

*Šezdeset je već godina,
Svećenik sam Božjeg Sina.*

Rudan je prigodnim stihovima znao popratiti svoje božićne i uskrzne čestitke, također i one upućene pojedincima za njihove imendane. Čestitajući

¹⁰⁵ U to se doba uvelike širila pobožnost prema Marijinu škapularu, jer je 1726. g. blagdan Gospe Karmelske - od dotadašnje vlastite redovničke svetkovine - bio proširen na cijelu Crkvu. Usp. J. FRANULIĆ, Marija u Bonačićevu katekizmu, *Marija* 25(1987) 12, 392.

¹⁰⁶ Već objavljeno u literaturi. Usp. J. KOVAČIĆ, n.dj. (kao u bilj. 47), 40 (28).

blagdan Imena Marijina određenoj osobi, na poleđini je Gospine sličice među ostalim napisao ovu kiticu:

*Marija je Majka mila
Kršćanskome srcu bila.*

*Ona svih nas jako voli,
Zato svaki Njoj se moli!*

Rudanova pobožnost prema Gospi najviše je došla do izražaja upravo u Velom Selu. Ondje je obnovio crkvu, dao naslikati fresku s marijanskom tematikom, izgradio zvonik. Primaio je i organizirao hodočašća, a njegovom je zaslugom to dotad pravo otočko svetište takvim i službeno proglašeno.

Učinio je to bispu Pušić 1931. g. u prigodi obilježavanja 1500. obljetnice Efeškoga sabora.¹⁰⁷ Proglašenje svetištem i spomen na jubilej Efeškoga sabora obavio je biskup Pušić u Velom Selu na Veliku Gospu 1931. godine. Uoči svetkovine blagoslovio je zvonik i dva nova zvona.¹⁰⁸ Kratko vrijeme nakon svojega biskupskog ređenja, u studenome 1926. g. biskup je Pušić pohodio to Gospino svetište rodnoga mu otoka Visa i u njemu održao pontifikalnu misu.¹⁰⁹

U nakladi Crkvinarstva Bl. Gospe u Velom Selu n Visu i tiskom Leonove tiskare u Splitu, 1937. godine Rudan je dao tiskati *Skazanje o preminuću i uznesenju Bl. Dj. Marije Majke Božje na nebo* (džepno izdanje od 28 stranica). Na naslovnoj je stranici crno-bijela slika iz dotičnog svetišta. Gotovo polovicu knjižice zauzima navedeno *Skazanje*, naime tri lekcije koje se u crkvi pjevaju na Veliku Gospu. Knjižica još sadrži molitvene obrasce za devetnicu Velikoj Gospi.

Od Rudanovih marijanskih pjesama posebno mjesto zauzima njegova pjesma Gospi od Veloga Sela. Mnogi je otočani na Visu znaju naizust. Njezin se tekst uokviren nalazi na istaknutome mjestu u prezbiteriju veloselskog svetišta. Pjesma s preslikom milosna Gospina lika tiskana je 1964. g. u Đakovu u više tisuća primjeraka. Tiskom je objelodanjena čak u trima knjigama viških pjesmarica.¹¹⁰

¹⁰⁷ *List biskupije Splitsko-makarke, ujedno službeno glasilo Hvarske biskupije* 53(1931) 8, 92. - Na Efeškom je saboru 431. g. Marija proglašena Bogorodicom. Usp. A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb 1970, 66.

¹⁰⁸ *List biskupije ...* (kao u bilj. 107), 96.

¹⁰⁹ Kao u bilj. 65.

¹¹⁰ M. OREB, *Izbor štenja i obrednih i pučkih religioznih pjesma otoka Visa*, Split 1979, 180-181; ISTI, *Viška pjesmarica*, Vis 1984, 182-183 (ondje se kao auktor navodi don Petar Rudan, + 1975.); ISTI, *Viška pjesmarica II*, Vis 1985, 87-88. - S naznakom auktorova imena objavljene su još dvije kitice (druga po redu i zadnja) iz predmetne pjesme. Usp. P. LUBINA, *Marijanska Hrvatska / Gospina svetišta među Mrvatima*, Split 1995, 327, 328.

*Vela Gospe od Veloga Sela
Višanima mila i vesela,
Višani smo tvoja djeca draga,
A Ti nama Majka dobra, blaga.*

*Na otoku svetište se diže
Najsvetije Visa i Komize
I ostalih sviju viških sela,
Gospe draga od Veloga Sela.*

*Tu nam Gospa srebrom odjevena,
Suhim zlatom sva je nakićena,
Zavjeti su to od srca dani
Nas Višana Gospi darovani.*

*Gospa ruke sklopila je svete,
Na koljenim drži svoje Dijete,
Nježnim licem Njega gleda, moli
Za grešnike, za nas ovdje doli.*

*Svako doba zime, pramaljeća,
Drugog dana Uskrsa, Božića
Dužnost nam je, pravo dugovanje
Poći Gospi svi na radovanje.*

*Gospi svojoj rado dolazimo
Kao Majci, da je pozdravimo
I pobožno da joj se molimo,
Sve milosti od Nje isprosimo.*

*Gospe mila, sve nas blagoslovi,
Kad smo došli k Tebi u dan ovi,
Molbe naše sad ćeš uslišati,
Jer svi znamo, da si naša Mati.*

*Ponajprije, Gospe naša mila,
Sve ufanje uvijek si nam bila,
Daj spasenje, isprosi nam svima
Boga, Tebe slaviti s anđelima.*

*Blagoslovi Božje svećenike
I težake, radne trudbenike
Te Višane na sve svijeta strane
Tebi, Gospe, mile i odane.*

*Na slici je, Gospe, spomen sveti
Srebren riba, da te uvijek sjeti.
Da blagoslov našim ribarima
Osobiti podijeliš im svima.*

*Blagoslovi još nam vinograde,
Loze, stabla, voće i sve sade,
Brode, mreže i široko more,
Sva imanja i kuće i dvore.*

*Hvala, Gospe, na svemu Ti hvala
I milosti, koja nam Te dala,
Višani smo, Tvoji ćemo biti
Velom Selu, Tebi dolaziti.*

Rudan je u svojem časoslovu imao dvije marijanske pjesme: *Zdravo Marijo* i *Predanje Gospi*. Sve svoje osjećaje prema Mariji izrazio je u stihovima dotične pjesme: *Rob Marijin ja ću uvijek biti, time ću se rado ponositi*. Taj izričaj sv. Ljudevita Grignona uključuje i geslo sadašnjega Pape: *Totus tuus* (Sav tvoj, tj. Marijin). Kao što se Marija naziva službenicom Božjom, tako se i Rudan u savršenoj ljubavi predaje na službu Bogorodici, neumorno šireći njezinu slavu.

Ako je time na poseban način bilo obilježeno njegovo službovanje u Velom Selu, ni u Milni nije propustao prigodu uporabiti sva raspoloživa sredstva u svrhu promicanja Marijina štovanja. Tako je 1958. g. o 100. obljetnici lurdskih ukazanja, pozvao tada pomoćnoga hvarskog biskupa msgr. Celestina Bezmalinovića OP da na blagdan Gospe Karmelske predvodi slavlje, koje je - uz veliko vjerničko sudjelovanje - bilo zaključeno posvetom Srcu Marijinu.¹¹¹

¹¹¹ Crkvene obavijesti Hvar, studeni 1958, 16.

Rudan je bio prijatelj knjige, konkretno duhovnoga štiva. Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu ciklostilom je 1960. g. tiskao knjigu od 120 stranica: *Fatima i sv. krunica s naznakom: Prema talijanskom priredio don Petar Rudan, zač. kanonik, dekan i župnik u Milni*. Knjiga zapravo sadrži čitanja za svibanjske pobožnosti.

8. Odan sv. Josipu

Bio je duboko svjestan da "*slaviti Mariju znači slaviti Isusa, a slaviti Josipa znači slaviti Mariju i Isusa*" (Gerson). Rudanova privrženost Marijinu Zaručniku osobito je bila naglašena za njegova župnikovanja u Milni. K crkvi sv. Josipa, u istoimenoj uvali blizu toga mjesta, pojedini župljani iz pobožnosti hodočaste svake srijede, poglavito u ožujku. Ta se praksa nije prekidala ni tijekom Drugoga svjetskog rata, kad je u tome neizostavno sudjelovao i Rudan.

Spomenuta je svečeva crkva Rudanovom zaslugom proglašena svetištem. To je 1. svibnja 1962. učinio hvarski biskup, naslovni nadbiskup, msgr. Miho Pušić. U toj su prigodi u svetištu izloženi ovi Rudanovi uokvireni stihovi:

*Josipovo svetište je drago,
Milnaranim najsvetije blago.
Blago Milni, jer Josipa ima,
Pomoćnik je, On zaštitnik svima.*

*Štap Josipa Milne je obrana:
Poznato nam od prastarih dana.*¹¹²

U godini proglašenja svetišta sv. Josipa, tj. 1962., Rudan je priredio za tisak *Vjenčić molitava na čast sv. Josipu* (džepni format na 70 stranica; 2. izdanje 1969.). Knjižica sadrži sedam razmišljanja na spomen sedam žalosti i sedam radosti sv. Josipa (prilagođeno za sedam srijeda prije njegove svetkovine, ali i u svakoj drugoj zgodi), molitve u čast sedam žalosti i sedam radosti sv. Josipa, misne obrasce za svečevu svetkovinu, njegove litanije te razne molitve, pjesme, hvalospjeve i izreke o sv. Josipu.

Iste je godine, također u Đakovu, dao tiskati dvije vlastite pjesme u čast sv. Josipu, koje je uglazbio prof. fra Anđelko Fazinić OP.¹¹³ Obadvije obrađuju istu tematiku, ali svaka različitim izričajima, čime dokazuje svoju lakoću u izražavanju misli stihom.

Na poleđini sličice sa svečevim likom iz njegova svetišta otisnuta je ova pjesma:

¹¹² VBNT 2(1962) 6, 234-235; Crkvene obavijesti Hvar, listopad 1962, 30; I. ETEROVIĆ, Štovanje sv. Josipa u Milni, BC 9(1989) 2,7.

¹¹³ I. ETEROVIĆ, n. dj. (kao u bilj. 112).

*O Josipe, milo ime tvoje
Ti usliši sve molitve moje
I molitve svega puka tvoga
U dobroti milosrđa svoga.*

*O Josipe, ti sveče najdraži
Sve molitve sad naše prikaži
Svetom Srcu našeg Spasitelja
Sa Marijom Majkom Stvoritelja.*

*O Josipe, mili, odabrani
Od svakoga zla nas ti obrani.
Svako dobro ti nama izprosi,
Svaka milost da nam s neba rosi.*

*O Josipe, ti ćeš s nama biti
Ti nas nećeš nikad ostaviti,
Svima nama ti pomoćnik jesi
Divni sveče, gore na nebesi'.*

*O Josipe, zaštitniče mili
Umirućih, ti se nama smisli.*

*Da u raj u svi bi sretni bili
I s tobom se vazda veselili.*

*O Josipe, ponos Crkve, dika,
Isprosi nam dobrih svećenika,
Svećenika žrtve i oltara
Punih svetog Isusova žara.*

*O Josipe, ti radniče sveti
Duše naše, svih nas ti posveti.
Trud nadari svakog Božjeg dara
I težaka, radnika, ribara.*

*O Josipe, hranitelju Krista
Ti si čuvar ovog našeg mista.
Ova divna tvoja sveta slika
Spomen, radost, svima nam je dika.*

*O Josipe, vječnom Bogu hvala
Na milosti, koja nam se dala,
Zato ćemo tebi vjerni biti,
K tebi ovdje rado dolaziti.*

Druga je sličica preklopnic; sadrži istu svečevu sliku i ovu Rudanovu (obadvije su pjesme potpisane ovako: Don P.R.) pjesmu:

*O Josipe, o Davida sine,
Poslušaj nas iz ove doline.
Čuj molitve svega puka svoga
U dobroti srca očinskoga.*

*O Josipe, sveče ponajdraži
Sve molitve Bogu ti prikaži,
Srcu svetom našeg Spasitelja
I Mariji Majci Stvoritelja.*

*O Josipe, mio, odabrani
Od svakoga zla nas sve obrani,
Svako dobro blagoslov isprosi
Svaka milost da nam s neba rosi.*

*O Josipe, svima pomoćniče
Umirućih moćni zaštitniče,
Daj u raj u nama sretnim biti
I s tobom se vazda veseliti.*

*O Josipe, radosti vjernika,
Isprosi nam dobrih svećenika,*

*Svećenika molitve, oltara,
Duha žrtve, Isusova žara.*

*O Josipe, radniče nam sveti
Naš posao i sve nas posveti
I nadari obiljem dobara
Trud težaka, radnika, ribara.*

*O Josipe, Krista hranitelju
I našega mjesta branitelju.
Ova divna tvoja sveta slika
Spomen, radost, svima nam je dika.*

*O Josipe, vijek ćeš s nama biti,
Nas nikada nećeš ostaviti.
Svima nama drag odvjetnik jesi,
Divni sveče, gore na nebesi.*

*O Josipe, vječnom Bogu hvala
Na milosti, koja nam se dala,
Zato ćemo tebi vjerni biti
K tebi ovdje rado dolaziti.*

S obzirom na sadržaj dostupne nam Rudanove cjelokupne pjesničke ostavštine, možemo primijeniti Isusove riječi: *"Usta govore onim čega je srce prepuno"* (Mt 12,34; Lk 6,45) i one starozavjetnoga mudraca: *"Riječi čovjekove otkrivaju njegove osjećaje"* (Sir 27,6).

9. Zaključni osvrt

Svojim kreposnim životom Rudan je ostavio neprolazan spomen među onima koji su ga poznavali. Na nj možemo primijeniti posuđene riječi: *"Ima neka moć u dobrim ljudima, oni su jaki i poslije smrti. Događa se da i dalje žive, po svojim riječima i djelima, a najviše po dobroti srca"* (T. Gulbranssen).

Bio je bliz i drag u svojoj jednostavnosti i iskrenosti: *"pravi Izraelac, bez lukavstva"* (Iv 1,47). Sve koji su s njim dolazili u dodir zadužio je dobrotom svoga srca i toplinom svoje duše. Nepokolebljiv u Božjim stvarima, bio je tražen ispovjednik, pače zapažen kao karizmatički duhovni voditelj. Velik prijatelj djece; u njegovu je osmijehu svatko mogao naći utjehe. Nametao se svetačkom osobnošću koja istodobno pobuđuje štovanje i ljubav. Čovjek Božji koji je sav izgarao u svećeničkoj i apostolskoj službi, tiho i nenametljivo. Čovjek vrlo human i uviđavan prema ljudskim nevoljama. Čovjek pun duha Božjega, bez ikakvih zahtjeva.

Za svijet je malo mario. Njega je zaokupljalo samo ono što vodi poznavanju i štovanju Boga, proživljenoj molitvi te iskrenoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Dubokim kršćanskim duhom nastojao je prožimati svoju pastvu, koju je na jedan nenametljiv način znao usmjeravati prema vječnim vrednotama. Razumio je ljude i uvijek ih duhovno krijepio, vodeći ih putem milosti i straha Božjega. Prema sebi strog, prema drugima blag. Sve to upotpunjuje njegovu osobnost i predstavlja nam ga kao nadasve vrijedna slugu Božjega.

Vidjelo se da stoji iza svojih riječi te da uvjerljivo, premda jednostavno, govori ono što vjeruje. Nije moglo ostati skriveno da duboko proživljava što obavlja pa je tako pobuđivao istinsku pobožnost u onih koji su pribivali bogoslužju. Sve njegove riječi, ponašanje i cijela njegova pojava bili su odraz njegove duboke i djelotvorne vjere.

Nesumnjivo je upravo dubokom vjerom bila motivirana njegova nesebičnost i skromnost. S tim u svezi napisale su mi već spominjane dvije dugogodišnje milnarske učiteljice: *"Nakon rata slali su mu naši iseljenici novaca za njega posebno, a posebno neki i za crkvu. On je osobno bio siromašan: nije mario da su mu cipele stare, neprikladne za kišu, pa bi mu muško i žensko kupovalo i donosilo cipele i čarape. Za sebe nije htio trošiti, ni za odjeću ni obuću. Nije mario za sebe, jer je skupljao novac da popravi crkvu. U planu mu je bio popravak crkve i nabava kuće za časne sestre."*

Pravilno usmjeren prema Bogu, nesebično je volio ljude.¹¹⁴ U Milni se može čuti kako se nijednome župniku nije iskazivala tolika ljubav kao Rudanu. Neka nam sada mjerodavno progovori jedan mučenik djelotvorne ljubavi: *"Na ljubav se ne može nikoga prisiliti. Ljubav je samo odgovor na ljubav!"* (sv. Maksimilijan M. Kolbe). Rudan je u životu uspješno ostvario onaj Senekin aforizam: *"Hoćeš li da te ljube, ljubi!"*

Sukladno navodima starokršćanske književnosti, djelotvornu ljubav nije iskazivao samo dijeljenjem novca, nego štoviše poučavanjem neukih u Božjem nauku i izvršavanjem tjelesnih djela milosrđa.¹¹⁵ O takvim se ljudima ovako izražava starokineski mudrac: *"Svet čovjek ne prikuplja za sebe: on živi za druge ljude, a postaje sve bogatiji; on daje drugim ljudima, a živi u sve većem izobilju"* (Lao-Ce).

Rudanove osobite ljudske i svećeničke oblike nisu mogle ostati nezapažene pa ga je još za života "kanonizirao" puk Božji (*vox populi, vox Dei*). Ta nam, međutim, tvrdnja nipošto nije sama sebi svrhom, nego je nečiji svetački način života u prvome redu drugima poticaj za nasljedovanje, kako piše istaknuti teolog kard. H. de Lubac: *"Prihvatit će evanđelje doslovno, tj. sa svom ozbiljnošću ... Sav njegov život bit će primjer i poticaj za naše osrednje čovječanstvo."*

Uostalom, i sam se sadašnji Papa nedavno pohvalno izrazio o životnim primjerima svetih svećenika, govoreći na međunarodnom skupu 30. obljetnice saborskoga dekreta o svećeničkoj službi i životu. Naglasio je da teologiju svećeništva nije naučio toliko iz knjiga *"koliko iz živih primjera svetih svećenika ... kojima sam se divio upoznajući ih kako preko njihovih životopisa tako preko osobnoga susreta s njima jer se radi o suvremenicima. U njih sam se ugledao i od njih sam učio tko je svećenik, bilo što se tiče poziva, bilo pak službe."*¹¹⁶

¹¹⁴ Sv. Augustin: *"Idi po čovjeku i doći ćeš k Bogu."*

¹¹⁵ Sv. Maksim Ispovjedalac, opat; Usp. Časoslov, Služba čitanja 7. nedjelje kroz godinu.

¹¹⁶ Izrečeno u Rimu 28. listopada 1995. Usp. GK 34(1995) 44, 4.

Plodan je bio Rudanov dugi život - njegov 88-ogodišnji životni vijek - pun zasluga na duhovnom i materijalnom području. Na zemlji je bio obdaren puninom danâ, što je znak posebne Božje naklonosti prema čovjeku smrtniku. Po mucu i križu u zemaljskom životu predokusio je slavu uskrsnuća, preminuvši upravo na Mali Uskrs. Tada je "kroz zatvorena vrata" (Iv 20,26) k don Petru Rudanu ušao Uskrsli Krist. Iz ove suzne doline poveo ga je u blaženu vječnost, da mu za vjerno životno služenje bude neprolazna nagrada. Stoga se smijemo pouzdano nadati da u vječnosti zasluženno uživa u društvu Isusa, Marije i Josipa. "Bogu je i ljudima drag, njegova je uspomena blagoslovljena!" (Sir 45,1).¹¹⁷

¹¹⁷ Don Petar Rudan jedan je od devetorice svećenika Hvarske biskupije o kojima sam pisao. Preostalih osam svećenika bit će navedeno kronološkim redom, uz naznaku časopisa u kojima su objavljeni radovi o njima:

- 1) i 2) braća dr. JERONIM (1709.-1762.) i dr. FRANE (1724.-1788.) BONAČIĆ, U *CUS* 10(1975) 3, 282-284; *Marija* 25(1987) 12, 390-392; *SB* 29(1989) 1/2, 116-130; *BC* 17(1995) 2, 23-24.
  - 3) ANDRIJA PERIĆ (1843.-1918.), U *SB* 28(1988) 3,241-264; *Makarsko primorje* 2(1996) 15, 16.
  - 4) Dr. ANTE MILIĆEVIĆ (1867.-1903.), U *CUS* 12(1977) 2, 185-187.
  - 5) JAKOV LUŠIĆ (1893.-1985), u *SB* 26(1986) 2, 182-185; *Marija* 24(1986) 5, 188-189; *BC* 17(1995) 1, 13-14; *Narod* 1(1995) 4,18; knjiga od 296 str. *Uspravan na svakome vjetru*, Makarska 1996.
  - 6) IVAN BABAROVIĆ (1896.-1980.), u *SVHB* 4-5(1980), 90-92; *Marija* 24(1986) 6, 214-215; *GK* 19 (1980) 21, 13; 24(1985), 50,9; *SB* 29(1989) 4, 327-341; 30(1990) 2, 169-179. *Narod* 2(1996), 32,8.
  - 7) DRAGO LOVRIĆ (1918.-1979.), u *SB* 30(1990) 3, 261-288.
  - 8) IVO LOZIĆ (1935.-1990.), u *SB* 31(1991) 3, 229-280; 32(1992) 1, 43-59; 33(1993) 2, 169-178; *Narod* 1(1995) 8-9, 26; u knjizi *Skrajnje pogubna zabluda / Jedan pogled u jugokomunističku prošlost*, Makarska 1994, 93-102.
- Stotinu svećenika iz zavičajnih mi Nerežišća na Braču, ondje rođenih od 1400. g. do danas, skupno sam obradio u: *SB* 31(1991) 1, 65-84.
  - Ubijene (6) i progonjene (6) dijecezanske svećenike u Drugome svjetskom ratu obradio sam u: *SB* 32(1992) 4, 263-274; u knjizi *Skrajnje pogubna zabluda ...*, 34-45.

Riassunto

PER LA TERZA VOLTA SUL SACERDOTE DON PIETRO RUDAN (1887 - 1975)

Josip Franulić

L'autore di questo lavoro ha scritto finora due volte sul sacerdote Rudan: in occasione del decimo anniversario della sua morte e del centesimo anniversario della sua nascita. A causa delle sue caratteristiche come l'uomo ed il sacerdote, Rudan è ancora vivente stato nominato santo.

In occasione del ventesimo anniversario della sua morte, l'autore presenta don Pietro Rudan nei seguenti capitoli (e sottocapitoli): uomo (forte, umile, altruista, buono e mite, generoso, giusto, deciso, patriottico), uomo di preghiera (veneratore di S. Nicola Tavelić, promotore delle vocazioni spirituali), sacerdote (curatore d'anime, amministratore dei beni ecclesiastici), difensore della ortodossia (contro l'eresia vecchio cattolica ed il comunismo ateistico), poeta popolare, veneratore della Madonna, devoto a S. Giuseppe.